

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

EKONOMSKI ODNOSI DUBROVNIŠKE REPUBLIKE SKOZI ZGODOVINO

Ljubljana, junij 2003

DAVOR BILIĆ

KAZALO

1.	UVOD	1
2.	NOTRANJI ATRIBUTI DUBROVNIŠKE OBLASTI	2
2.1	DRŽAVNO OBMOČJE	2
2.2	PREBIVALSTVO	2
2.3	ORGANIZACIJA OBLASTI.	3
2.4	ZAKONODAJA	4
2.5	SODSTVO.	4
2.6	FINANCE	4
2.7	VOJSKA IN MORNARICA	6
3.	ZUNANJI ATRIBUTI DUBROVNIŠKE OBLASTI	
3.1	SVOBODA DOGOVARJANJ Z DRUGIMI DRŽAVAMI	7
3.2	KONZULARNE IN DIPLOMATSKÉ ZVEZE DUBROVNIKA Z DRUGIMI DRŽAVAMI	13
4.	POGLED NA GOSPODARSKI RAZVOJ DUBROVNIKA DO 1667. LETA	16
5.	POGLED NA GOSPODARSKI RAZVOJ PO VELIKEM POTRESU, OBNOVA MESTA IN NJEGOV GOSPODARSKI RAZCVET	19
6.	POSEBNOST EKONOMSKIH ODNOSOV IN POSLOVANJA DUBROVNIKA Z RAZLIČNIMI DRŽAVAMI	
6.1	DUBROVNIK IN BENEŠKA REPUBLIKA	21
6.2	EKONOMSKI ODNOSI DUBROVNIKA Z DRŽAVAMI V BALKANSKEM ZALETJU IN OSTALIMI DALMATINSKIMI MESTI	
6.2.1	ODNOSI S SRBIJO IN BOSNO	24
6.2.2	ODNOSI DUBROVNIKA Z OSTALIMI DALMATINSKIMI IN PRIMORSKIMI MESTI	25
6.3	DUBROVNIK IN TURČIJA	27
6.4	EKONOMSKI ODNOSI DUBROVNIKA Z BIZANTINSKIM IN SARACENSKIM VZHODOM, JUŽNO ITALIJO IN ŠPANIJO TER PRODOR NA ATLANTSKI OCEAN	37
6.5	EKONOMSKE ZVEZE DUBROVNIKA Z ANGLIJO, ZDA IN OSTALIMI PREKOMORSKIMI DRŽAVAMI	39
6.6	ODNOSI DUBROVNIKA IN FRANCIJE TER PROPAD DUBROVNIŠKE REPUBLIKE	40
7.	SKLEP	42
8.	LITERATURA	44
9.	VIRI	44
10.	SLOVAR MANJ ZNANIH IZRAZOV	44
11.	PRILOGE	45

1. UVOD

Dubrovniška republika je bila edinstvena pojava v evropski zgodovini, ker je 450 let (od 1358. do 1808. leta) obstajala, kot majhna pomorsko-trgovska država, ki ni nikoli v svoji dolgi zgodovini igrala pomembnejše vloge v evropski politiki, zato pa ji je uspelo postati pomemben ekonomski faktor na Balkanu in Sredozemlju. Bila je nekaj posebnega, ne samo zato, ker je bila nekaj stoletij priznana, kot enakopravna država v mednarodnih odnosih, temveč tudi zato, ker je kljub svoji majhnosti odigrala vidno in pomembno vlogo, v pomorski trgovini po Sredozemlju, posebno v času vojaških spopadov na tem območju. Z imenovanjem številnih tujcev za svoje konzule, je Dubrovniška Republika, bolj kot katerakoli druga evropska država, vplivala na razvoj evropske konzularne službe, posebno na razvoj institucije častnega konzula. Na obalah Sredozemlja, v zgodovini in tudi v našem času, ni obstajala podobna država, kot je bil Dubrovnik, ki bi, sorazmerno svojemu majhnemu ozemlju in številu prebivalcev, ustvarila tako množično trgovsko mornarico, razvila tako močne pomorsko-trgovske zveze in ustanovila, tako veliko število konzularno-diplomatskih predstavnikov po raznih sredozemskih državah. S tem je bila in ostala dubrovniška država posebnost v evropski zgodovini.

V svoji diplomski nalogi nameravam predstaviti notranje in zunanje značilnosti dubrovniške države, sistem oblasti v njej, diplomatsko in konzularno službo, posebej pa se bom posvetil njenemu načinu trgovanja in dogovarjanja z močnejšimi državami, njenim naporom in prizadevanjem za svobodno trgovino, ekonomskim razmišljanjem njene oblasti in večnemu boju z Benetkami, za trgovsko prevlado na Jadranu.

Tako bom v prvem poglavju predstavil notranje attribute dubrovniške oblasti, ki dokazujejo, da je bila Dubrovniška Republika svobodna na celotnem svojem ozemlju, da je imela svojo zakonodajno in izvršno oblast, vojsko, finance in monetarni sistem. Nadalje bom predstavil tudi zunanje attribute samostojnosti Dubrovniške Republike in posebej razjasnil njeno popolno svobodo pri dogovarjanju z drugimi državami in njeno veliko vlogo pri razvoju evropske konzularne in diplomatske službe.

V drugem delu diplome bom pojasnil gospodarski razvoj in glavne značilnosti trgovine Dubrovnika v času pred velikim potresom in pa njegov gospodarski vzpon in razcvet trgovine po velikem potresu.

V tretjem delu diplome, pa se bom posvetil analizi posebnosti trgovanja in dogovarjanja Dubrovnika s posameznimi državami in takratnimi velesilami, ki so pomembno vplivale na dubrovniško gospodarstvo. Pri tem bom največjo pozornost namenil Beneški Republiki in pa Turčiji, ki sta takrat s svojimi dejanji in močjo, imeli posebno velik vpliv na gospodarstvo in pomorsko ter kopensko trgovino Dubrovnika. Vplivi teh dveh držav na Dubrovnik, so bili včasih tako medsebojno prepleteni, da ju ne moremo strogo ločiti, temveč bomo včasih vpliv ene države obravnavali hkrati z vplivom druge in obratno.

V sklepu diplome pa bom povzel ugotovitve, ki izhajajo iz diplomskega dela in podal določene zaključke.

2. NOTRANJI ATRIBUTI OBLASTI DUBROVNIŠKE DRŽAVE

Za politično–ekonomski razvoj dubrovniške države, je bil najpomembnejši dogodek pridobitev neodvisnosti, in sicer, z osvoboditvijo izpod beneške oblasti in prihodom pod zaščito Ogrske. S pogodbo v Višegradu (1358), je ogrsko hrvaški kralj jamčil Dubrovniku neodvisnost, nedotakljivost meja, svobodo trgovanja z drugimi državami in nevtralnost, v primeru vojne. Ta pogodba je bila temelj novega političnega položaja Dubrovnika, ki mu je omogočil pridobitev vseh pomembnejših notranjih elementov oblasti samostojne države.

2.1 Državno območje

Po osvoboditvi in pridobitvi samostojnosti, je zaradi političnih razmer in gospodarsko-ekonomskega razvoja, prišlo do potreb po širitvi državnega območja. V prvi vrsti so politično-strateški razlogi za čim boljše obrambo motivirali Dubrovčane za širitev območja na vse strani in s tem pridobitev čim ugodnejših pozicij za obrambo, v primeru potrebe. Nadalje so bile to potrebe po novih območjih za poljedelstvo in živinorejo, za tekoče potrebe mesta in države, kot tudi za trgovino, ki je bila temelj gospodarskega obstoja. Potreba po širjenju se pojavi, tudi zaradi pridobitve nove delovne sile, ki je bila potrebna za razne dejavnosti v samem mestu, kot tudi za svoje pomorstvo, ki mu s časom prinese največji napredek. Poleg vsega tega, pa je bilo širše območje potrebno tudi samemu vladajočemu sloju, da si z ustreznim zemljiškim posestvom zagotovi čim trdnejšo in trajnejšo gospodarsko moč in družbeno-politični položaj. Skupna površina Republike je znašala okoli 1375 kvadratnih kilometrov in imela okoli 35000 prebivalcev.

S ciljem enotnega izvajanja zakonov in predpisov dubrovniške vlade in nadležnih organov na celotnem državnem območju, je bilo celotno državno območje razdeljeno na tri pokrajine: Konavli na vzhodu, Primorje na sredini in Pelješac na zahodu. V te pokrajine je dubrovniška vlada vsako leto pošiljala svoje predstavnike, ki so se imenovali knezi, oziroma vice-knezi, kapitani in upravitelji utrdb. Knezi so bili, kot upravitelji posameznih kneževin, tudi vojaški poveljniki na svojem območju, medtem, ko so bili kapitani pretežno vojaški poveljniki, ki so imeli na svojem območju tudi določeno civilno oblast.

2.2 Prebivalstvo

Dubrovniška oblast je z uradnimi izjavami sosednje države obveščala, da lahko vsak tujec dobi zatočišče na ozemlju dubrovniške države. To je bil hkrati tudi princip, ki ga je Dubrovnik vedno uporabljal do vseh beguncev, in je zaradi tega postal znan vsem, ki so zapuščali balkanske države in se začasno ali za stalno umaknili znotraj njegovih meja. Vendar pa je bil eden osnovnih pogojev, za pridobitev azila v Dubrovniku, da osebe, ki so se umaknile znotraj meja dubrovniške države, ne smejo na noben način z dubrovniškega območja ukrepati proti tujim vladarjem in njihovim državam, kajti v nasprotnem primeru izgubijo pravico bivanja v Dubrovniku (Mitić, 1988, str. 48). Tega načela se je dubrovniška oblast strogo držala, vse do ukinitve Republike, ne le kot nevtralna država, temveč tudi kot država, ki je sprejela splošne principe veljavnega mednarodnega prava. Dubrovnik je bil poleg oseb tudi zaklonišče

zakladov mnogih vladarjev in fevdalcev z Balkana, ki so jih Dubrovčani čuvali, z njimi razpolagali in ga občasno, na zahtevo sorodnikov, tudi izplačevali. Prihod beguncev iz okoliških držav, je bil odvisen v prvi vrsti, od političnega in ekonomskega stanja v teh državah ter od gospodarskega stanja v Dubrovniku. Zato najdemo največje število beguncev na ozemlju Dubrovnika v času, ko je bila politična in ekonomska situacija v sosednjih državah kritična in negotova, in tudi, ko so urejene politične razmere in gospodarski napredek Dubrovnika privabili mnoge tujce, ki so poskušali v Dubrovniku obogateti.

2.3 Organizacija oblasti

Ko je iz Dubrovnika odšel zadnji beneški knez, in je bila sprejeta ogrsko-hrvaška zaščita, je dubrovniško plemstvo dobilo pravico, da iz svojih vrst izbira kneza, tako, da je Dubrovnik pridobil enega glavnih atributov samostojne države. Čas trajanja knežje oblasti se je s časom spreminjal, z enega leta na šest mesecev, nato na dvajset dni, dokler se končno ni ustalil na enem mesecu. Kneza so izbirali člani Velikega sveta, z absolutno večino, ista oseba pa je lahko bila izbrana na ta položaj le vsake dve leti. Na začetku je imel knez tudi sodno oblast, vendar se je z razvojem države njegova moč manjšala, saj so nastajali vedno novi organi, med katere so se delile državne naloge. Knez je hranil državni pečat, najbolj tajne in najvažnejše državne dokumente, predsedoval je Velikemu svetu in Senatu.

Ob knezu, je bil tu še Mali svet, kot izvršna oblast. Mali svet, je skupaj s knezom predstavljal državo in sprejemal poslance drugih držav, dopisoval se je z drugimi državami ter reševal prošnje in pritožbe v civilnih in kazenskih poslih.

Suverenost Dubrovniške Republike, je predstavljal Veliki svet, katerega člani so bili le plemiči po napolnjenem osemnajstem letu starosti. Samo krajši čas, v prvi polovici 18. stoletja, je ta meja znašala dvajset let. Konec februarja 1358. leta, ko se je Dubrovnik rešil zadnjega beneškega kneza, je Veliki svet štel 130 svetnikov in postal volilno telo vseh državnih uslužbencev, od članov Senata do kneza.

V drugi polovici 14. stoletja, je bogatejše in uglednejše plemstvo prihajalo v Svet naprošenih oziroma Senat in popolnoma prevzelo odločanje o vseh važnejših vprašanjih notranje in zunanje politike. Senat postane vlada Dubrovniške Republike, ker vodi najvažnejše upravno-politične, sodne in zunanje-politične posle ter pripravlja rešitve Velikega sveta.

Omejitev knežje oblasti, energična vladavina Senata, stroga disciplina plemstva, omejena možnost zaporedne izbire nekoga na določeno državno funkcijo, tehnika dela in glasovanja v svetih ter podobna merila v državno-političnem mehanizmu in življenju Dubrovnika, so krepile trdno aristokratsko ureditev in ustvarile zunanjo-politično odpornost in s tem tudi moč Dubrovniške Republike. Koncentracija najvažnejše državne oblasti v Senatu in njegova formalna izvolitev vsako leto v Velikem svetu, je pomenila, da se celotna oblast nahaja v rokah ožjega kroga plemstva. Dubrovniško prebivalstvo se ni odločneje zavzelo za rušenje aristokratske ureditve, ker jim je obstoj samostojne in nevtralne države omogočal, da se svobodno ukvarjajo s pomorsko-trgovsko dejavnostjo, in si tako pridobijo in povečujejo bogastvo.

2.4 Zakonodaja

Po letu 1358 je imel Dubrovnik popolnoma samostojno zakonodajo, kar pomeni, da je živel po zakonih, ki jih je sam izglasoval. To je dopolnjevalo njegovo samostojnost in je bilo glavno jamstvo svobode in neodvisnosti države. Iz tega razloga so Dubrovčani, takoj po osvoboditvi izpod beneške oblasti, popolnoma samostojno vnesli potrebne popravke v statut iz leta 1272. Razvoj splošnega, posebej pa gospodarskega življenja, je zahteval formiranje novih zakonov, ki so jih sestavljali člani Velikega sveta in Senat. Prvotno so se ti zakoni vpisovali v zapisnike sveta, nato pa v tri posebne zakonske knjige, in sicer po kronološkem zaporedju. Rezultat tega je bila obsežna zbirka zakonov, kar se je odrazilo v dinamičnem razvoju dubrovniške države, vse do njene ukinitve. Oblast v Dubrovniku, je štiri stoletja in pol neodvisno, brez kakršnegakoli vpliva ali vmešavanja, zakonsko regulirala razna vprašanja iz političnega, pomorsko-trgovskega in ekonomskega področja, in s tem potrjevala svojo notranjo samostojnost in neodvisnost (Mitić, 1988, str. 65).

2.5 Sodstvo

V dubrovniški državi je bila vsa oblast v rokah plemstva, ki se je trudilo zaščititi svoje interese in iz tega razloga izhajajo stroge kazni, ki so se vedno v blažji obliki izvrševale do članov plemiških družin, mnogo pogosteje in strožje, pa do navadnih prebivalcev in ostalih podanikov. Izvajanje strogih kazni, mučenja in obstoj raznih vrst zaporov, so bili načini, s katerimi si je dubrovniško plemstvo zagotovilo svoj položaj in varstvo notranje ureditve dubrovniške države. Takoj po osamosvojitvi so bile vse veje sodstva v rokah enega telesa, Malega sveta, na čelu katerega je bil knez. Nato je postopoma pravica izbora sodnikov prišla v nadležnost Velikega sveta, kot suverena državnega telesa. Takrat so se razvila tudi sodišča, kot posebna državna telesa.

2.6 Finance

Dubrovniška država je v času samostojnosti igrala pomembno ekonomsko vlogo na prostoru Balkana in Sredozemlja. Imela je svojo lastno ekonomsko politiko, poseben monetarni sistem in svojo denarno enoto.

Dubrovnik je imel še pred osamosvojitvijo razčlenjeno carinsko zakonodajo, katere temelj je bil Carinski statut iz 1277 leta. V Dubrovniku je bil Velika divona, v palači Sponza, glavni in edini carinski urad do ukinitve Republike. V Sponzi je bilo veliko carinsko skladišče, v katerem se je moralo izkrcati vse blago, ki je prišlo po morju ali kopnem, zaradi carinjenja. Zaradi tega ni smela nobena dubrovniška ladja izkrcati blaga na kakšen dubrovniški otok ali pristanišče, temveč le v carinarnico. Med državnimi prihodki so bile carine, trošarine, globe, najemnine državnih zgradb in zemljišč, ladjarske takse, pristojbine in ostalo. Dubrovniška carinska zakonodaja je težila k zaščiti domačih poljedelskih in obrtnih proizvodov: olja, vina, svile, usnja, sukna in še posebno volne ter zlatarjev, kovačev, čevljarjev in drugih obrtnikov. Z razširitvijo državnega ozemlja so se povečali upravni stroški, kar je prisililo Veliki svet, da 1452. leta poveča dajatve na javni tržnici, na prodajo mesa, na volneno obrt in na izvoz srebra. Zelo donosna veja dubrovniškega gospodarstva je bila proizvodnja

soli, saj so državne soline proizvajale sol za notranje potrebe in za izvoz v Dalmacijo in Bosno. Ladjarsko takso so prvotno plačevale le tuje ladje, ob prihodu v pristanišče, in sicer glede na število jamborov. Pozneje so takso plačevale tudi domače ladje s tem, da so jo večji ladjarji, ki so pluli izven Jadrana, plačevali letno, manjši pa ob prihodu v pristanišče.

Dubrovnik je v 16. stoletju doživel velik gospodarski vzpon. Imel je zelo razvito pomorsko trgovino, v italijanskih bankah in kreditnih zavodih, pa vloženo veliko količino denarja, medtem, ko so v mnogih balkanskih mestih poslovali dubrovniški trgovci. Povečanje državnih prihodkov je zahtevalo pravilno upravljanje le-teh, tako, da je bila kontrola nad denarjem velika in se ni smelo nič porabiti brez odobritve.

Eden od pomembnih elementov dubrovniške samostojnosti, je tudi poseben monetarni sistem. Dubrovniški denar se pojavi v 14. stoletju, medtem, ko izhaja prva omemba kovanja denarja v Dubrovniku iz leta 1337. Po osamosvojitvi, je dubrovniška država okrepila delo svoje kovnice in ustanovila poseben odbor, ki naj bi preučil vprašanje novega in starega denarja, kateri naj bi se koval v prihodnje. Že leta 1370. se je koval bakreni denar-minca, kot uradni državni denar. Dubrovnik je koval le bakreni in srebrni denar, enota za srebrni denar pa je bil dinar. Podobe na dubrovniškem denarju so bile podobne, prevladoval pa je lik sv. Vlaha, napisi na denarju, pa so bili različni. Dubrovniška oblast je pazila, da bo njen kovani denar povsod cenjen po njegovi mešanici kovin, saj je vedela, da jo bodo trgovski krogi v različnih državah cenili po denarju, ki ga daje v obtok. Mešanica kovin je bila zato določena z zakonom. Veliki potres 1667. leta je za nekaj let prekinil delo dubrovniške kovnice, ki je šele 1675. leta obnovljena in od tedaj ponovno dela brez prekinitve vse do ukinitve Republike. V Tabeli 1 vidimo podroben pregled različnih vrst dubrovniškega denarja.

Tabela 1: Vrste dubrovniškega denarja

Vrsta denarja	Naziv denarja	Obdobje kovanja	Vrednost
Bronasti denar	Minca ali folar	1294.-1612.	
	Solad	1678.-1797.	5 minc
	Poludinarić	1785.-1796.	3 solde
Srebrni denar	Dinar	1337.-1621.	6 soldov
	Dinarić	1626.-1761.	6 soldov
	Poludinar	1370.-1626.	3 solde
	Artiluk	1627.-1701.	3 dinariće
	Perper	1683.-1803.	12 dinarjev
	Poluperper	1801.	6 dinarićev
	Škuda	1708.-1750.	3 perpere
	Poluškuda	1708.-1750.	6 dinarjev
	Dukat	1723.-1797.	40 dinarićev
	Tolar (talir)	1725.-1779.	1,5 dukata
	Poltolar	1731.-1748.	0,5 tolarja
	Libertina	1791.-1795.	2 dukata

Vir: Enciklopedija Jugoslavije, 1987, str. 721.

Libertina je bil med vsemi najbolj izdelan dubrovniški denar. Izdelan je bil iz boljšega srebra in je zato imel tudi večjo vrednost. Dubrovniški denar pa se je

uporabljal tudi po padcu Republike, in sicer vse do leta 1817, ko je z odredbo avstrijske vlade prenehal biti plačilno sredstvo (Enciklopedija Jugoslavije, 1987, str. 721).

Dubrovnik je s svojimi številnimi pomorsko-trgovskimi zvezami na Balkanu in Sredozemlju bil ekonomsko in monetarno povezan s temi državami, tako, da so splošne gospodarske razmere v svetu, vplivale tudi na stanje v Dubrovniku. V drugi polovici 16. stoletja je Dubrovnik, kot tudi vsa ostala sredozemska pomorska mesta, zajela gospodarska kriza. Vendar sta bila pomen in vloga Dubrovnika še naprej relativno veliki, njegov monetarni sistem pa je še vedno pomenil velik del balkanskega monetarnega sistema. Soočenje z gospodarsko krizo in porastom tečajev ter splošnimi monetarnimi problemi, ki so zajele celo Sredozemlje, je prisililo Dubrovnik v uporabo različnih ukrepov za sanacijo svojega monetarnega sistema. V 17. stoletju je Dubrovnik doživel upadanje svoje nekdanje gospodarske moči, kar se je posebej občutilo v pomorstvu na območju Sredozemlja in trgovini na Balkanu, kar je dajalo Republiki velik pomen in jo vključevalo v evropsko ekonomsko monetarno skupnost. Sredi 18. stoletja, Dubrovnik obnovi svojo pomorsko trgovino in se vključi v svetovno pomorsko plovo, s tem pa dubrovniški denar med svetovne denarne enote. Tako stanje traja do ponovne gospodarske krize konec 18. in začetek 19. stoletja, ki je bila povezana z mednarodnimi razmerami in traja za Dubrovnik vse do prihoda Francozov. Dubrovniški denar se je uporabljal tudi po ukinitvi Republike, vse do leta 1817, ko mu je z ukazom avstrijske vlade odvzeta značilnost plačilnega sredstva.

2.7 Vojska in mornarica

Dubrovnik je ohranil svojo samostojnost zahvaljujoč predvsem svojemu geografskemu položaju in sposobnosti dubrovniške vlade, da se prilagodi raznim političnim razmeram na Balkanu in Sredozemlju, ob istočasni zaščiti drugih držav. Ta mednarodni položaj Dubrovnika, se je odrazil tudi na organizacijo vojske, ki je bila izključno obrambnega značaja, tako, da je bila vojska potrebna le za čuvanje straže na strateško pomembnejših točkah v mestu in državi, za čuvanje meja in vzdrževanje redu in miru. Dubrovnik je imel plačano vojsko in ni bilo splošne vojaške obveznosti.

Najvišja vojaška oblast se ni nahajala v rokah ene osebe, temveč je to dolžnost opravljalo več oseb in nekaj državnih institucij. Veliki svet, nato Senat, včasih pa tudi Mali svet, je imenoval člane posameznih vojaških uradov, ki so morali biti plemiči, menjali pa so se vsako leto.

Ker Dubrovnik ni imel redne vojske, sestavljene od vseh vojaško sposobnih državljanov, ni imel niti redne mornarice, temveč je samo po potrebi oborožil posamezne državne galeje in druge manjše ladje za boj proti piratom. To so bile ladje na jedra in vesla, zaradi boljše mobilnosti, katerih posadko so sestavljali, poleg poveljnikov in mornarjev, še vojaki, topničarji in določeno število veslačev. Oborožene dubrovniške ladje so včasih služile tudi za prevoz raznih uglednih oseb, ali pa za prevoz pomembne pošte. Zaradi zaščite pred pirati, so bile oborožene tudi trgovske ladje pod dubrovniško zastavo, ki so plule po raznih jadranskih in sredozemskih mestih. Te ladje so morale vkrcati vso potrebno in določeno oborožitev in opremo, in po možnosti pluti skupaj z ostalimi trgovskimi ladjami, ki so plule v to smer.

3. ZUNANJI ATRIBUTI OBLASTI DUBROVNIŠKE DRŽAVE

3.1 Svoboda pregovarjanja z drugimi državami

V svoji zgodovini se Dubrovnik ni mogel razvijati neodvisno od svojih veliko močnejših sosed, s katerimi je bil povezan preko različnih interesov, kajti njegov obstanek in razvoj, je bil v veliki meri odvisen od trgovskih zvez s sosednjimi državami. Zaradi tega, je Dubrovnik plačeval razne prispevke, bodisi za zemljišče, ki ga je uporabljal, za svobodo trgovanja in plovbo po Jadranu, ali pa za zaščito, ki jo je užival s strani Ogrske in Turčije. Te denarne in druge obveznosti Dubrovnika, so ostale glavna značilnost njegovega razvoja od časov, ko je bil še komuna, pa vse do ukinitve Republike. Pregled tributov, ki jih je Dubrovnik plačeval različnim vladarjem, vidimo v Tabeli 2.

Tabela 2: Pregled tributov

Naziv tributa	Komu se je plačeval	Obdobje plačevanja	Znesek
Mogoriš	gospodarjem Zahumlja in Travunje	do 1236. leta, delno do 1463. leta	po 36 zlatnikov na vladarja
Svetodimitarski davek	srbskim in bosanskim kraljem	do 1463. leta	po 2.000 perperjev na vladarja
Stonski davek	bosanskim vladarjem	do 1463. leta	-
Konaveljski davek	konaveljskim plemičem	do 1612. leta	500 perperjev
Provižjun	finančna pomoč Zahumlju	od 1452.-1498. leta	-
Letno darilo sultanu	Turčiji	od 1442.-1446. leta	1.000 dukatov
Letno darilo sultanu	Turčiji	od 1458.-1468. leta	1.500 dukatov
Letno darilo sultanu	Turčiji	od 1469.-1471. leta	5.000 dukatov
Letno darilo sultanu	Turčiji	od 1472.-1481. leta	10.000 dukatov
Letno darilo sultanu	Turčiji	od 1481. leta naprej	12.500 dukatov
Davek ogrsko-hrvaškemu kralju	ogrsko-hrvaškemu kralju	od 1358.-1526.leta	500 dukatov
Pristojbina za plovbo po Jadranu	Benetkam	do propada Beneške Republike	10 dukatov po ladji

Vir: Enciklopedija Jugoslavije, 1987, str. 692.

Življenjskega pomena za obstanek in razvoj Dubrovnika, je bila zaščita s strani Ogrske in Turčije, kot pomembnih dejavnikov evropske politike, ki jima je plačeval določen prispevek oziroma davek, pri tem, pa je užival določene preference v teh državah (Mitić, 1988, str. 97).

Z Zadarskim mirom (1358), so se Benetke odrekle vseh svojih posesti v korist Ogrske. Tako je Dubrovnik uradno prišel pod zaščito ogrsko-hrvaškega kralja, pri čemer pa namesto beneške oblasti ni prišlo do uvedbe ogrske oblasti. Najpomembnejša obveznost Dubrovnika do ogrsko-hrvaškega kralja je bilo letno plačilo prispevka v znesku 500 dukatov za obljubljeni zaščito.

Zaradi vse večje trgovine s Turčijo, je Dubrovnik, ob pomoči ogrsko hrvaškega kralja, pod čigar zaščito je bil, zaprosil cerkev, za izdajo dovoljenja za trgovanje z "neverniki" in 1433. leta tudi pridobi to dovoljenje, oziroma privilegij trgovanja s

Turki. Tukaj je pomembno poudariti, da vsebuje ta privilegij istočasno tudi priznanje enakopravnega položaja z velikimi zahodnimi trgovskimi partnerji na vzhodu. Ko so se Turki, v drugi polovici 15. stoletja, pojavili kot osvajalci balkanskih držav, so imeli Dubrovčani z njimi že solidne zveze. Za svobodo trgovanja po turškem ozemlju, je sultan zahteval poseben letni davek, tako, da se je Dubrovnik zavezal pošiljati vsako leto darilo, in sicer srebrno posodo v vrednosti 1.000 ducatov. To pošiljanje je bilo za nekaj časa prekinjeno, zaradi uspehov ogrsko-hrvaške vojske proti Turkom, vendar je 1458. leta obnovljeno, tokrat v višini 1.500 ducatov. V naslednjih letih se je višina tega davka spreminjala, saj so s tem, ko so osvajali države v dubrovniškem zaledju, Turki, poleg ostalih groženj, zahtevali tudi večji znesek plačila, tako, da se je 1481. leta končno ustalil na 12.500 ducatov letno; od tega je 10.000 odpadlo na davek, 2.500 pa na pavšalno carino, kar pomeni, da je bil davek Turčiji kar 25-krat večji od davka, ki ga je Dubrovnik istočasno plačeval ogrsko-hrvaškemu kralju. Temu je potrebno dodati tudi visoko vrednost daril, ki so jo dubrovniški prinašalci davka vsako leto delili turškim funkcionarjem. Na ta način je Dubrovnik plačeval prispevke vse do 1526. leta, ko je bil po Mohaški bitki ukinjen davek do Ogrske, ostal pa je davek do Turčije, in sicer vse do beneško-turške vojne (1684-1699).

Ko je spregledal namero Benetk, ki so hotele razširiti svoje ozemlje v Dalmaciji, osvojiti Dubrovnik in si tako podrediti celotno vzhodno obalo Jadrana, je Dubrovnik podpisal pogodbo z Avstrijo, leta 1684, s katero ponovno priznava njeno zaščito s plačevanjem letnega prispevka v prejšnjem znesku 500 ducatov. Čeprav je bilo s to pogodbo določeno, da se davek prične plačevati, ko bo Turčija odstranjena od Dubrovnika, ga je Dubrovnik pričel plačevati že leta 1686, pa vse do leta 1701, ko je Dunaj začasno oprostil Dubrovnik tega prispevka, nakar se to plačilo ni več obnovilo vse do ukinitve Republike.

Že na začetku beneško-turške vojne, je Dubrovnik prenehal plačevati davek Turkom, ko pa se je vojna sreča obrnila na turško stran, so se Dubrovčani ponovno pogodili glede davka in sicer na način, da se za ves zaostali in bodoči davek izplača Turčiji naenkrat samo 45.500 talirjev.

Poleg navedenih davkov do Turčije in Ogrske, je imel Dubrovnik obveznosti tudi do Benetk. V jadranski pomorski trgovini je bilo eno od spornih vprašanj, pobiranje določenega davka, od dubrovniških ladij, za svobodno plovbo po Jadranu, s čimer je bila na viden način priznana dominacija Benetk na tem morju. Ta davek se je na začetku plačeval po številu jamborjev, ki jih je imela ladja, medtem, ko so bili mali ladjarji in tisti, ki so pluli v Benetke ali iz njih, bili oproščeni tega davka. Dubrovnik se je v 17. in 18. stoletju večkrat poskušal rešiti tega bremena, kar pa mu ni uspelo, tako, da so davek, v raznih oblikah, plačevali, vse do padca Benetk.

Slabljenje vpliva Benetk na Jadranu in tudi krepitev vloge Avstrije na tem morju, je prisililo Benetke, da v prvi polovici 18. stoletja odstopijo od pobiranja davka ladjam, ki plujejo po Jadranu, temveč so davek pobirale le dubrovniškim ladjam, čemur je vlada v Dubrovniku močno nasprotovala. Da bi se rešile te in še nekatere druge nejasnosti med Benetkami in Dubrovnikom, je, ob posredovanju Turčije leta 1754, v Travniku sklican sestanek obeh strani, kjer je dogovorjeno, da namesto davka na plovbo, Dubrovnik vsako tretje leto podari beneškemu poveljniku Jadrana srebrno posodo v vrednosti 20 beneških cekinov, kot nadomestilo za

neovirano plovbo po Jadranu. Čeprav je s travniško pogodbo v velikem obsegu zmanjšana dominacija Benetk na Jadranu, posebno glede na Dubrovnik, pa so Dubrovčani vseeno plačevali Benetkam vse do njihovega padca določen, četudi le simboličen davek.

Potrebno je poudariti, da Benetke niso hotele priznati Dubrovnika kot Republiko, ker niso hotele dopustiti, da bi na Jadranu obstajala še ena država, ki bi s časom, preko drugih sil, lahko ogrozila njihovo dominacijo na Jadranu. Poleg navedenega davka, ki je bil naperjen proti Dubrovniku in njegovi plovbi po Jadranu, so Benetke tudi na druge načine poskušale slabiti in zavirati dubrovniško pomorsko trgovino. V prvi vrsti so bile to razne takse, neupravičene uvedbe karantene itd. Vendar pa je dubrovniška oblast, ne samo uspela ohraniti svojo politično in s tem tudi ekonomsko samostojnost, temveč tudi obstajati celih deset let dlje, kot njena tekmica, ki je prenehala obstajati 1797. leta.

Na začetku 16. stoletja, ko je Neapelj prišel pod Španijo (1503) in, ko je španski kralj potrdil vse prejšnje privilegije Dubrovnika (1507), pride do prvih darovanj ptic za lov Neapeljskemu vice-kralju, kot znak spoštovanja španski kroni. Dubrovčani so darovali enkrat letno dvanajst ptic za lov in sicer, sokolov in jastrebov. Čeprav so oblasti v Neaplju, hotele darovanje ptic prikazati kot neke vrste obveznost, oziroma davka Dubrovnika do Španije in Neaplja, pa se je oblast v Dubrovniku temu energično upirala in dokazovala, da je to samo spontano, prostovoljno darilo, s katerim Dubrovnik izkazuje prijateljestvo in naklonjenost Španiji. Zaradi tega so konzuli in agenti Dubrovniške republike v Neaplju vedno poudarjali, v pozdravnem govoru, da je to samo darilo Dubrovnika španskemu vladarju in njegovemu vice-kralju v Neaplju.

Ne glede na to, da je 1734. leta ustanovljeno Kraljestvo dveh Sicilij in Neapelj tedaj ni več spadal pod Španijo, Dubrovnik ni prenehal s podarjanjem lovskih ptic. Razlog temu je bila namera Dubrovnika, da še naprej ostane v dobrih odnosih z Neapljem, tako zaradi političnih, kot tudi ekonomskih razlogov, glede na to, da je bila tekom celega 18. stoletja oskrba Dubrovnika s prehrambenimi dobrinami, pretežno žitaricami, v velikem delu odvisna od uvoza teh dobrin iz Neaplja, oziroma iz pokrajine Apulije. Zaradi olajšanja celotnega posla okrog nabave in prenosa lovskih ptic iz Dubrovnika, je dubrovniški Senat odredil (1787), da se v bodoče te ptice ne pošiljajo iz Dubrovnika, temveč, da se nabavljajo v Neaplju in v ta namen predvidel 200 dukatov letno, iz katerih se pokrijejo vsi letni stroški glede darovanja ptic. Da bi se zadržal običajni način darovanja, so ptice neapeljskemu vladarju še vedno darovali poslanci iz Dubrovnika, s spremnim pismom dubrovniške vlade. Šele po skoraj tristo letih (1806), se končno prekine darovanje ptic vladarju Neaplja, kot posledica vdora Francozov v Neapelj in Dubrovnik.

Ko govorimo o denarnih in drugih obveznostih Dubrovniške republike do drugih držav, je potrebno poudariti, da je dubrovniška vlada v interesu zaščite in razvoja svoje pomorske trgovine v Sredozemlju, prostovoljno prevzela obveznost, da je vsaka dubrovniška ladja, ki pluje izven Jadrana, opremljena s turškim dovoljenjem-fermanom. Že v prvi polovici 18. stoletja, je bila varnost plovbe dubrovniških ladij, izven Jadrana nevarno ogrožena s strani piratov z obal severne Afrike, ki so se v tem času nahajale pod Turškim cesarstvom. Prva zamisel o opremljanju ladij z dovoljenjem, se je pojavila v tridesetih letih 18. stoletja. Na začetku so se samo

posamezne ladje opremile z dovoljenjem, za obrambo pred pirati, vendar je dubrovniška vlada kmalu uvidela, da turško dovoljenje mnogo več koristi, kot pa škodi pomorski trgovini, zato 1745. leta izda odlok, da mora imeti vsaka dubrovniška ladja, ne glede na velikost, ki plove izven Jadrana, poleg ostalih dokumentov imeti tudi to dovoljenje. To je bil neke vrste potni list za dubrovniške ladje, ki jih je ščitil pred pirati z obal severne Afrike, in s katerim so imeli določene ugodnosti v turških pristaniščih. Na začetku 19. stoletja je, da bi zaščitila svoje ladje na Jadranu, vlada Dubrovniške republike izdala odredbo, da morajo imeti ferman tudi vse ladje, ki plujejo po Jadranu, tako, da so pred vdorom Francozov v Dubrovnik, bile vse dubrovniške ladje opremljene s tem sultanovim dokumentom. S tem je dubrovniška mornarica dobila pooblaščen položaj v Sredozemlju, Dubrovčani pa veliko število sovražnikov, ki pa zaradi raznih političnih in ekonomskih razlogov niso uničili samostojnosti te države, vse dokler tega niso storili Francozi.

Konec 18. in začetek 19. stoletja so se v skladu s splošnimi političnimi dogodki in ozemeljskimi spremembami v Evropi, tudi na jadranskem področju zaostriili odnosi med velikimi silami in, kot posledica tega, je bil ogrožen tudi obstoj Dubrovniške republike, s tem pa tudi plačevanje posebnega prispevka Francozom. Padec Beneške republike (1797), je vzbudil strah Dubrovčanov, za obstanek njihove Republike.

Vprašanje Dubrovnika je bilo rešeno jeseni 1797. leta, z mirom v Campoformiju, ker je v tem času še vedno neodvisna in suverena Dubrovniška republika odgovarjala Napoleonovim kombinacijam in načrtom v tem delu Evrope. V letu 1798 je morala Dubrovniška republika plačati Francozom 400.000 frankov, kot prispevek in zahvalo za rešitev. Kasnejši razvoj vojaško političnih dogodkov je pripeljal do vdora Francozov v Dubrovnik (1806). Poleg okupacije dubrovniškega ozemlja so Francozi zahtevali, da jim dubrovniška vlada izplača poseben prispevek v znesku 1.000.000 frankov, zaradi pokritja njihovih vojaško političnih akcij. Ker Dubrovnik ni bil v stanju plačati tega zneska, je Senat določil tri člane, ki so se s francoskimi vojaškimi oblastmi pogajali o zahtevanem prispevku. Tem senatorjem je bilo naročeno, da predvsem zahtevajo zmanjšanje zneska, če pa v tem ne uspejo, da sprejmejo polovično izplačilo v policah, ki se čuvajo na Dunaju, v Rimu in Neaplju, za preostali znesek, pa naj se določi čim daljši rok izplačila, da bi imel Senat čas, da pridobi denar. V vsakem slučaju je ta veliki prispevek, ki ga je Francija zahtevala in izterjala od Dubrovnika, hudo materialno prizadel Dubrovniško republiko in je bil hkrati tudi eden od razlogov za začetek nepremostljivih ekonomsko političnih težav in ukinitve Republike.

Dubrovnik je ogrsko-hrvatskemu kralju plačeval prispevek za zaščito, ki mu jo je ta obljubil. V tem odnosu je obstajal določen podrejen položaj Dubrovnika, vendar podrejena država ne more sklepati političnih sporazumov brez privolitve nadrejene države, Dubrovnik pa je to nenehno počel in sicer v celotnem obdobju ogrsko-hrvatske zaščite od 1358. do 1526. leta. Iz tega jasno izhaja, da je Dubrovnik, kot popolnoma suverena in neodvisna država, lahko prosto pregovarjal z drugimi državami.

Ko so Dubrovčani pričeli plačevati prispevek Turkom (1458), ki so ga plačevali vse do ukinitve Republike, je v tem odnosu vsaka stran imela svoj interes. Turški sultan jim je obljubil naklonjenost in trgovske privilegije na svojih ozemljih, dubrovniška vlada pa je obljubila zvestobo in plačevanje davka. Dubrovnik je iz tega

medsebojnega odnosa užival velike politične in ekonomske koristi, kajti dobil je veliko območje Turškega cesarstva, kot tržišče za svojo posredniško vlogo, izvoznika surovin in uvoznika blaga z zahoda, in pri tem zadržal državno neodvisnost. Turki se niso vmešavali v notranje in zunanje zadeve, tako da je Dubrovnik, le zaradi obstoja in ohranitve svobode in samostojnosti, pristal na zaščito in podrejen odnos. Na ta način je Dubrovnik, pod zaščito Turčije, ohranil ozemeljsko celovitost in mir na svojih mejah v sporih z zunanjimi sovražniki, predvsem Benetkami. Da pa je Dubrovnik pri tem ohranil tudi samostojnost, pa priča dejstvo, da je svobodno trgoval in pregovarjal z vsemi narodi, tudi s tistimi, ki so bili s Turčijo v vojni.

V času vojne Turčije proti evropski koaliciji »Sveta liga«, je Dubrovnik ponovno sprejel (1684) plačevanje davka Avstriji, na osnovi starih dubrovniško-ogrskih sporazumov, in pri tem računal na njeno podporo proti Benetkam. S tem je Dubrovnik hotel pridobiti Avstrijo, za interese svoje Republike, pri tem koristiti njeno zaščito in avstrijsko-beneško medsebojno nasprotovanje, in s tem zagotoviti političen in ekonomski obstoj svoje države v tedanji vojni. Torej, po obdobju od 1526. do 1684. leta, ko je bil Dubrovnik zavezan plačilu davka le Turčiji, se vrača za kratek čas 15-ih let, v dvostransko zavezanost plačila davka Turčiji in Avstriji, ki je obstajala že v prejšnjem obdobju od 1458. do 1526. leta.

Davek, ki ga je Dubrovnik plačeval v tem obdobju, pomeni le formalno omejitev dubrovniške samostojnosti, ker je pod krinko podrejenega odnosa ustvaril skoraj povsem neodvisen državno-pravni status, ki sta ga podpirali tako Turčija, kot tudi Ogrsko-hrvaška država. Dubrovnik je tudi poleg dvostransko podrejenega odnosa uspel ohraniti notranjo in zunanjo suverenost, najboljši dokaz temu, pa je njegova svoboda trgovanja in pregovarjanja z obema državama. Ta specifični državno-pravni status Dubrovnika, je postal daljša praksa, kot mednarodno pravno dejstvo, ki je bilo priznано s strani evropskih držav.

Medtem, ko je vodil spretno politiko med Ogrsko-hrvaško državo, Turčijo, Španijo, Benetkami in Francijo, torej državami z nasprotujočimi si interesi, včasih pa celo vojskujočimi se državami, se je Dubrovnik pogosto našel v vlogi glasnika in poročevalca o stanju na nasprotni strani, kar je pripeljalo do tega, da so njegovo neodvisnost in ozemeljsko nedotakljivost podpirale skoraj vse evropske države. Čeprav je Turčija v 18. stoletju še naprej izgubljala svoj mednarodni prestiž, pa je za Dubrovnik vedno predstavljala pomembno politično silo, ki ji je Dubrovnik plačeval davek iz čisto enostavnega razloga, Dubrovnik je bil namreč od začetka 19. stoletja obkrožen s Turškimi ozemlji.

Omenjeno pobiranje določenega davka od dubrovniških ladij, kot nadomestilo za prosto plovo po Jadranu, ki so ga plačevale tudi ostale države, je bil viden znak priznanja prevlade Benetk na tem morju, ki pa ni vplival na samostojnost Dubrovnika. Na enak način, ni omejevalo njegove samostojnosti niti darovanje ptic za lov neapeljskemu vladarju, od začetka 16. stoletja pa vse do vdora Francozov, ker je bila to prostovoljna gesta vlade v Dubrovniku, kot znak spoštovanja do španske krone. Cilj tega darovanja ptic je bil, da si Dubrovnik zagotovi privilegije na španskih in neapeljskih ozemljih, kot tudi oskrbo življenjskih potrebščin iz province Apulije, kar je bilo življenjskega pomena ne le za Dubrovnik, kot pomorsko državo, temveč tudi za prehrano njegovega prebivalstva.

Z bivanjem neapeljskega »guvernerja orožja« v Dubrovniku od 1678. leta dalje, ki je prišel na poziv dubrovniške vlade, ni mogla biti okrnjena samostojnost Dubrovnika. Vendar pa je ta neapeljski oficir, po prenehanju turške nevarnosti, še naprej bival v Dubrovniku, kar je dubrovniško vlado pripeljalo v neugoden položaj iz dveh razlogov. V prvi vrsti bi njegova ukinitve privedla pod vprašaj nadaljnji obstoj pomembnih dubrovniških ekonomskih odnosov z Neapljem, kot drugo, pa je neprekinjeno bivanje tujega oficirja na položaju poveljnika dubrovniške vojske ogrožalo dubrovniško neodvisnost in svobodo. Odpor Dubrovnika v 18. stoletju, do nadaljnje potrebe za tem oficirjem, je prisilil neapeljsko vlado na svečano zaprisego, da njegovo bivanje v Dubrovniku, ne bo vplivalo na dubrovniško samostojnost in neodvisnost, zaprisega na zvestobo Republiki, ki jo je ta oficir formalno polagal pred knezom, pa je javno pokazala, da se bo ta podrejal interesom dubrovniške vlade. Na ta način, je dubrovniška vlada našla edino pravo kompromisno rešitev, in sicer, da oficir ostane v Dubrovniku do nadaljnjega, vendar, da istočasno priznava in spoštuje dubrovniško neodvisnost in državno samostojnost. Na ta način so se Dubrovčani izognili vtisu pri evropskih državah, da ima Neapelj posebno oblast nad Dubrovnikom, kar bi konec koncev lahko postavilo pod vprašaj dubrovniško samostojnost in svobodo Republike.

V teku druge polovice 18. stoletja so dubrovniške ladje, naslanjajoč se na turško dovoljenje za plovbo, uspešno izkoriščale ugodne pomorsko-trgovske razmere v Sredozemlju. Edina večja nevarnost za dubrovniško pomorsko trgovino v zvezi z dovoljenjem, se je pojavila s prihodom ruske flote v Sredozemlje (1769) zaradi spopada med Turčijo in Rusijo, kajti Rusi so imeli dubrovniške ladje za sovražne, zaradi opremljenosti z dovoljenjem. Ravno zaradi tega spora, ki je izglajen po sklenitvi rusko-turškega miru (1774), in sporazuma v Pizi leto dni kasneje, se postavlja vprašanje, ali je Dubrovnik izgubil nekaj svoje samostojnosti s tem, ko je sprejel sultanova dovoljenja, kot zaščito za svoje ladje. Dubrovčani so se v času trajanja spora opravičevali Rusom, da jim dovoljenje služi le kot potrdilo o posebnih ugodnostih, ki jih uživajo na turških ozemljih in za zaščito od piratov z obal severne Afrike, medtem, ko obstoj dovoljenj na dubrovniških ladjah ne dokazuje, da so Dubrovčani turški podaniki. Vendar je poleg dovoljenja na dubrovniških ladjah, zaradi katerega so Rusi obtoževali Dubrovčane, sklenjen omenjeni sporazum v Pizi, v katerem je priznana tudi samostojnost Dubrovnika s tem, da se je dubrovniška vlada obvezala, da se bo držala popolne nevtralnosti v vseh bodočih vojnah Rusije z drugimi državami, in bo sprejela ruskega konzula v Dubrovnik, pri tem pa ni zahtevano, da se odrečejo turškega dovoljenja za plovbo. Za evropske države, dovoljenje na dubrovniških ladjah ni pomenilo nobene posebne zveze med Dubrovnikom in Turčijo proti drugim državam, saj je Dubrovnik, kot plačnik davka Turškemu cesarstvu, od davnine užival posebno zaščito in privilegije. To stališče so sprejele, ne le zahodnoevropske države, temveč tudi Turki, glede na to, da je enim in drugim odgovarjal obstoj samostojne Dubrovniške republike ravno zato, ker so dubrovniško trgovsko mornarico uporabljale obe strani za prevoz blaga v času vojn.

Iz navedenega sledi, da državno-pravni razvoj Dubrovnika pojasnjuje dejstvo, da so Dubrovčani vedno formalno priznavali vrhovno oblast najmočnejše države v svoji okolici, vendar pa so se zahvaljujoč spretni diplomaciji uspeli izogniti možnosti, da bi ta formalna oblast postala tudi stvarna. Ker Dubrovnik ni imel svoje redne vojske, temveč le najnujnejše število vojakov za obrambo svojih meja in mesta, in tudi ni sklepal vojaških zvez z ostalimi državami, je vlada te majhne republike lahko

nadomestila manjkajoče število vojakov, le s prefinjeno in spretno diplomacijo, in je bila pri tem prisiljena paziti, ne le na svoje postopke, temveč tudi na postopke svojih sosedov, da bi tako zaščitila državo od zunanjih nevarnosti (Mitić, 1988, str. 113).

S plačevanjem prispevka ogrsko-hrvaškemu kralju, Carigradu, plačevanjem posebnega davka za svobodno plovo Benetkam, z darovanjem ptic za lov neapeljskim vladarjem in z bivanjem njihovega »guvernerja orožja« v Dubrovniku, opremljanjem dubrovniških ladij s sultanovim dovoljenjem za plovo in s podobnimi političnimi potezami, so Dubrovčani nenehno dokazovali, da imajo pomembno lastnost samostojne države, to pa je svoboda pregovarjanja z ostalimi državami.

3.2 Konzularne in diplomatske zveze Dubrovniške republike z drugimi državami

Eden od osnovnih elementov in dokazov dubrovniške samostojnosti, so bili konzularni predstavniki Dubrovnik v tujini. Zgodovinski razvoj dubrovniških konzulatov, izhaja iz druge polovice 13. stoletja in traja vse do ukinitve Republike. Več kot pet stoletij so dubrovniški konzuli delovali v raznih trgovskih središčih, na začetku po Balkanu, kasneje (od 14. stoletja), pa tudi po raznih mediteranskih pristaniščih.

Zahvaljujoč svojemu geografskemu položaju, okretnosti dubrovniških trgovcev in pravni organizaciji države, je Dubrovnik že zelo zgodaj postal trgovski posrednik med italijanskimi pristanišči in Balkanskim polotokom. Zaradi zaščite in širjenja svoje trgovine, je Dubrovnik, kot tudi ostale evropske države in pomorska mesta, imel konzularne predstavnike v tujini. Čeprav je Dubrovnik vzpostavil trgovske zveze z mnogimi mesti na Jadranu in v Italiji že v 12. stoletju, pa vseeno v teh mestih ni imel svojih konzularnih predstavnikov. Razlog tiči v tem, ker so v času vrhovne oblasti Benetk nad Dubrovnikom, bili konzuli Benetk v tujini tudi dubrovniški konzularni predstavniki. Po arhivskih dokumentih, naj bi imel Dubrovnik, do osvoboditve izpod Benetk, svoje konzularne predstavnike edino na Balkanu, in sicer, v sestavi tamkajšnjih trgovskih kolonij.

Pridobitev neodvisnosti (1358), se je poznala predvsem v rasti pomorske trgovine, s tem pa tudi v razvoju dubrovniške konzularne službe. Dubrovniški konzularni predstavniki niso bili več samo starešine in sodniki v kolonijah, temveč tudi zastopniki interesov majhne, a samostojne države. Tudi po osvoboditvi izpod Benetk, v 15. stoletju, je kopenska trgovina še vedno prevladovala nad pomorsko, vendar pa je v tem obdobju naglo napredovala tudi pomorska trgovina, kar je pripeljalo do ustanovitve konzularnih predstavništev tudi v pomorskih središčih.

Prvi dubrovniški konzuli, kot tudi tisti kasnejši, niso bili Dubrovčani, temveč tujci, ker se v mediteranskih pristaniščih niso ustanovljale velike dubrovniške kolonije, kot na Balkanu, tako, da je sprejemanje tujcev v konzularno službo v teh mestih bila običajna praksa dubrovniške vlade. Razlog za to je predvsem ekonomske narave. Dubrovniški konzularni predstavniki po raznih mediteranski pomorskih mestih, so bili pretežno bogati in ugledni poslovni ljudje, ki jim je bila posebna čast, da lahko opravljajo konzularne posle. Oni so, namesto plače, za opravljene posle prejeli določeno takso od dubrovniških pomorskih trgovcev. Pobrana taksa je bila manjša kot določena plača, tako, da je takšno financiranje konzularnih predstavnikov

veliko manj obremenjevalo državno blagajno in omogočilo vzdrževanje velikega števila teh predstavnikov po Jadranu. Dubrovniški konzulati so v večini pomorskih mest prehajali z očeta na sina, zaradi česar se je isti konzulat daljše obdobje nahajal v rokah članov ene družine. Kljub temu, pa dubrovniška vlada ni vedno konzularnih predstavništev v pomembnejših mestih prepuščala tujcem, ker se v nekaterih mestih občasno kot konzularni predstavniki pojavljajo tudi Dubrovčani.

Medtem ko so konzuli na Balkanu izšli iz potrebe, da se tam obdržijo in organizirajo dubrovniške kolonije, se dubrovniški konzuli po Sredozemlju pojavljajo, ne le da bi se obdržala pomorska trgovina in zaščitili dubrovniški pomorski trgovci, temveč, da se trgovina razširi na druga večja pristanišča in obmorska trgovska središča. Dubrovnik pa v 15. stoletju ni imel konzularnih predstavnikov v muslimanskih državah. Razlog za to je, da je bil celoten vzhodni del Sredozemlja nevarno področje za trgovino, zaradi nenehnih turških osvajanj. Šele v 16. stoletju, ko je turška vlada zavzela čvrste pozicije, se na vzhodu pojavljajo trgovci iz številnih evropskih držav, med katerimi najdemo tudi Dubrovčane.

Na največji vzpon dubrovniškega pomorstva v 16. stoletju je vplivalo nekaj faktorjev. V prvi vrsti ugodna pomorsko-trgovska situacija na Jadranu in Sredozemlju, trgovski privilegiji in pooblastila za ustanavljanje konzularnih predstavništev, ki jih je dubrovniška vlada dobila od evropskih in turških vladarjev, nevtralnost dubrovniške zastave in številna že obstoječa konzularna predstavništva Dubrovnika, po številnih Mediteranskih pomorskih središčih. Potrebno je poudariti, da je imel Dubrovnik, kot ena mala država v sredini 16. stoletja v raznih mestih zahodnega Sredozemlja večje število konzularnih predstavništev, kot ostale, mnogo močnejše in bogatejše države (Mitić, 1988, str. 119).

Čeprav je v 16. stoletju dubrovniška pomorska trgovina močno prehitela kopensko, Dubrovnik še vedno drži kolonije na Balkanu in pri tem ustanavlja tudi nove v Srbiji in Bolgariji. Vendar, pa so te kolonije izgubile prejšnji pomen. Dubrovniška balkanska trgovina, se postopoma krči na zelo ozko področje dubrovniškega zaledja, na katerem se je tudi zadržala vse do ukinitve Republike.

Ob koncu 16. stoletja, pa ekonomsko nazadovanje starih mediteranskih pomorskih središč zajame tudi Dubrovnik. Slabitev pomorske trgovine, pa pripelje do ukinitve številnih konzulatov, tako, da se je njihovo število v začetku 17. stoletja znižalo na vsega okoli 30. predstavništev.

V prvem obdobju (do začetka 17. stoletja) se je dubrovniška konzularna služba organizirala in pridobila določeno mesto v državnem aparatu Dubrovniške republike, tako, da so imeli dubrovniški konzuli določene pravice in dolžnosti v pomorski trgovini Dubrovčanov po Sredozemlju. Poleg zaščite interesov dubrovniških trgovcev in ladij, so opravljali tudi upravno-administrativne posle (izdaja potrdil, zaračunavanje taks). Zelo pomembna funkcija dubrovniških konzularnih predstavnikov v tem obdobju, je tudi sodna funkcija.

Če primerjamo mrežo dubrovniških konzularnih predstavnikov z mrežami drugih držav po Sredozemlju do sredine 18. stoletja lahko ugotovimo, da so se dubrovniška konzularna predstavništva, do tega obdobja, razširila v glavnem na zahodni del Sredozemlja in zelo malo na vzhod. To je tudi razlog, da je bila

dubrovniška pomorska trgovina, v 15. in 16. stoletju, v glavnem usmerjena na prevoz balkanskih proizvodov v države zahodne Evrope. Nasprotno temu, se tako trgovina, kot tudi konzularna predstavništva ostalih evropskih držav, selijo na vzhod, tako da je bilo, od 15. pa do sredine 17. stoletja, njihovo število večje na vzhodu, kot pa na zahodu. To je tudi razlog, da je imela tako majhna država, kot je Dubrovnik večje število predstavništev na zahodnem delu Sredozemlja, kot pa mnoge močnejše, večje in bogatejše države.

Obdobje dubrovniške politične in ekonomske zgodovine od velikega potresa pa do ukinitve Republike je pomembno po tem, da je Dubrovnik uspel obnoviti porušeno mesto, ohraniti svojo samostojnost in obnoviti pomorsko trgovino. V tem obdobju sta dubrovniška konzularna služba in njena predstavništva dosegli najvišjo točko svojega vzpona in razvoja.

V svoji dolgi zgodovini je Dubrovnik vedno imel večje število svojih konzularnih predstavništev na zahodu, kot na vzhodu, vendar pa je potrebno poudariti, da je na vzhodu, v tem drugem obdobju, od velikega potresa dalje, obstajalo mnogo več konzularnih predstavništev kot v prejšnjem obdobju, na osnovi česar lahko zaključimo, da se je od sredine 17. stoletja velik del dubrovniške pomorske trgovine preusmeril na vzhod, pri čemer, pa je še naprej zadržala svoje pozicije na zahodnem Sredozemlju.

Delo raznih državnih organov v Dubrovniku, ki so opravljali splošen nadzor nad dubrovniško trgovino, pomorstvom in plovbo, se ne bi moglo tako uspešno opravljati brez številnih dubrovniških konzularnih predstavnikov, ki so po raznih trgovskih središčih izvajali naloge, ki so jim bile zaupane in s tem pripomogli k napredku dubrovniške trgovine in pomorstva, kar je vplivalo na splošen ekonomski vzpon Dubrovniške republike.

Potreba za neprekinjenim dotokom preverjenih informacij, je eden odločilnih razlogov za pojav moderne diplomacije, kakor v evropskih državah, tako tudi v Dubrovniku. Po velikem potresu leta 1667, je bil Dubrovnik lahko upravičeno zaskrbljen. Po eni strani so ga ogrožale Benetke, po drugi Turčija, in le zahvaljujoč hitri in večji diplomatski aktivnosti, je Dubrovnik ohranil svojo samostojnost, ostala pa je potreba po vzpostavitvi in ohranitvi dobrih zvez z vsemi, poglavito pa s Turčijo, Španijo, Rimom, Avstrijo, pa tudi želja po informacijah o namerah Benetk. Vse to, je pripeljalo do stalnih diplomatskih predstavnikov Dubrovnika v veliki večini evropskih prestolnic. Poznali so tri vrste stalnih diplomatskih predstavnikov in sicer: agent, odpravnik poslov in pooblaščen minister. Stalni diplomatski predstavniki so bili pretežno tujci, vendar pa mreža diplomatskih predstavništev ni bila niti približno tako razvejana, kot mreža konzularnih predstavništev. Predpisi Dubrovnika o diplomaciji pričajo, da je Dubrovnik bil na tem področju zelo napreden, in je šel v korak z ostalimi evropskimi državami.

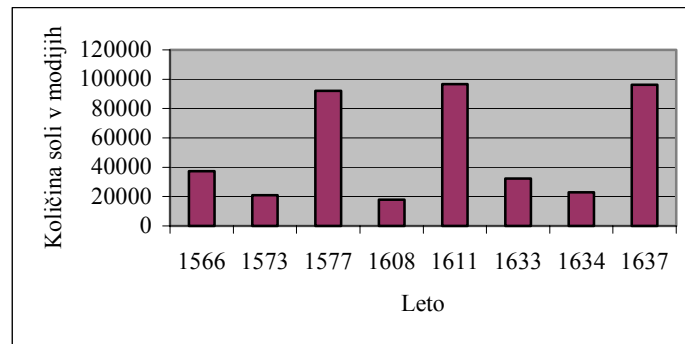
4. POGLED NA GOSPODARSKI RAZVOJ DUBROVNIKA DO 1667. LETA

Osvoboditev, izpod oblasti Beneške Republike, je pripomogla k močnejšemu gospodarskemu razvoju Dubrovnika, vendar pa je ta razvoj bil do konca 14. stoletja znatno moten, zaradi raznih kriznih situacij oz. dogodkov v balkanskem zaledju. V 15. stoletju, ko se je Dubrovnik že dodobra razvil, zlasti v pomorstvu, pa je bilo tudi v deželah balkanskega zaledja opaziti znatno gospodarsko rast, ki je bila posledica razvoja rudarstva, kar je Dubrovnik s pridom izkoristil, in se je ta razvoj nadaljeval tudi v 16. stoletju. Na podlagi tega, lahko ti dve stoletji označimo, za stoletji največjega razvoja in razcveta Dubrovnika. V 15. stoletju se je pomorska trgovina in trgovska dejavnost vršila predvsem, v Sredozemlju, na Balkanskem polotoku in srednji Evropi, medtem, ko se je v 16. stoletju razširila tudi na evropsko zahodno obalo Atlantika in dubrovniški trgovci plujejo vse do Anglije. Ta razcvet dubrovniškega pomorstva, pa je pripeljal do tega, da so sedaj Dubrovčani v veliko večjem obsegu opravljali trgovske posle v raznih državah, z ladjami pa vozili tovor v razne dele Sredozemlja in atlantske obale. Pomorska trgovina z turškimi deželami pa je bila močna vse do prve polovice 17. stoletja, vendar pa je Dubrovnik, kot tudi ostala Evropa, že v 16. stoletju občutil pritisk povečanja cen, do katerega je pripeljalo odkritje novih dežel (Indija), predvsem zaradi vse večjega priliva zlata in srebra in s tem zmanjšanja njune vrednosti, kar je pripeljalo do splošne podražitve.

Balkansko zaledje je imelo velik pomen za trgovino v vsej dubrovniški zgodovini. Predvsem sta imeli veliko vlogo Bosna in Srbija, ki ju je v 15. stoletju zaradi propada v celoti zamenjala Turčija. Dubrovniški trgovci so v zaledje iz Evrope izvažali obrtne in manufakturne proizvode, iz zaledja v Evropo pa predvsem živinorejske, v 15. in 16. stoletju pa tudi rudarske, in sicer v veliki meri zlato in srebro. Ko je temu območju zavladala Turčija, se je rudarska proizvodnja zmanjšala, in so v trgovini prevladovali živinorejski proizvodi, predvsem vosek in kože. Dubrovnik pa je na ta območja izvažal tuje tkanine.

Izredno pomemben dubrovniški proizvod pa je bila sol, ki jo je Dubrovnik pridobival v stonskih solinah. Že v 15. stoletju je dubrovniška vlada želela povečati proizvodnjo z dajanjem solin v petletni zakup proti obvezni oddaji določene količine soli državi. Delavce je spodbujala z uvedbo posebnih premij za presežek proizvodnje in s sklepanjem posebnih pogodb o odkupu. Delovno silo je stimulirala tudi z določeno količino soli. Leta 1386 je odredila, da se v Stonu proda določena količina soli pod enakimi pogoji, kot v Dubrovniku. V odvisnosti od teh državnih ukrepov in stimulacij, je bila proizvodnja soli po letih zelo različna. Prodajno ceno je ves čas določala in kontrolirala država. V Grafikonu 1, je prikazano količinsko nihanje proizvodnje soli po letih (podatki so za 16. in 17. stoletje, količina pa je izražena v modijih; 1 modij=62,5 kg).

Grafikon 1: Proizvodnja soli v Stonu v letih 1550-1650

Vir: Enciklopedija Jugoslavije, 1987, str. 699.

V 15. in 16. stoletju je vlada poskrbela za veliko boljšo tehnično ureditev solin in za večjo stimulacijo zaposlenih in stonskega kneza, ki naj bi jo oskrboval s potrebno delovno silo. Večja skrb vlade za proizvodnjo soli, hkrati z ukrepi proti recesiji v prvi polovici 17. stoletja, je potrdila pomen proizvodnje soli za dubrovniško gospodarstvo (Enciklopedija Jugoslavije, 1987, str. 699).

Dubrovnik je bil izrazita pomorsko-trgovska država, vendar pa se je v njej izrazito cenila tudi zemlja in raznovrstna obrt. Dubrovniške ladje, ki so bile delo izvrstnih ladjedelcev, so bile daleč znane po svoji kvaliteti. V 16. stoletju je imela dubrovniška mornarica okoli 300 velikih ladij in 5000 mornarjev, kar jo je uvrščalo na tretje mesto v svetu. Pri tem je bila dubrovniška vrsta ladje za vzor tudi večjim pomorskim državam (Enciklopedija Leksikografskega zavoda, 1967, str. 157).

V 15. stoletju se tekstilna obrt spremeni v manufakturo in dela za izvoz, v tem času je pomembno tudi kožarstvo. Obrtniki in trgovci se pričnejo organizirati v profesionalne bratovščine, obrt in manufaktura, ki je bila tedaj visoko-akumulativno in rentabilno podjetje, razpolagata z najemnimi delavci, trgovina in pomorstvo pa s številnimi pristaniškimi delavci in nosači (Lučić, 1991, str. 225). Posebna vrsta obrti, ki je bila cenjena zunaj in doma, pa je bilo zlatarstvo in kovaštvo.

Bilo je še nekaj plemstva, ki se je ukvarjalo s trgovino in pomorstvom, vendar pa se s tema gospodarskima vejama prične ukvarjati predvsem meščanstvo. Plemstvo se preživlja predvsem od zemljiških posesti, kapitala vloženega v italijanske banke in ladje ter od državne plače za opravljanje poslov, ki jih lahko opravlja le plemstvo. Pri tem se ne akumulira velik kapital, in zato se opaža dvig ekonomske moči meščanstva, ki s to močjo pričena vplivati na politično oblast.

Konec 16. in v začetku 17. stoletja je začelo dubrovniško gospodarstvo in pomorstvo nazadovati. Razloge za to moramo iskati v odkritjih novih dežel in pomika težišča svetovne trgovine na Atlantik, medtem ko se v Sredozemlju pojavi vse večja konkurenca nizozemske, francoske in angleške mornarice, katerih ladje so zaračunavale nižje cene voznin, in s tem izrivale dubrovniške pomorske trgovce, ki niso bili v stanju znižati cen. Poleg tega, so Benečani proti koncu 16. stoletja organizirali v Splitu pomorsko-trgovski center, ki je privlekel velik del turške trgovine na Balkanu, in s tem močno prizadel Dubrovnik. Po drugi strani pa imajo Benečani Jadransko morje za svoje, in tudi na ta način ovirajo dubrovniško pomorsko

trgovino, ker s tem odvrtaajo dubrovniške ladjarje od plovbe po Jadranu (Foretić, 1980a, str. 120).

V 17. stoletju se prične zmanjševati tudi trgovina Dubrovnika z balkanskim zaledjem. K temu so pripomogli Benečani, ki so od bosanskih oblasti pridobili posebne privilegije, in pa tudi, zaradi nestrpnosti bosanskih trgovcev do dubrovniških.

Medtem pa se je trgovina s Srbijo in Bolgarijo nemoteno nadaljevala, in sicer so iz teh krajev volna, vosek in kože preko Dubrovnika izvažale v Italijo, kjer je bilo povpraševanje za temi izdelki izredno veliko. Vendar, pa so dubrovniški trgovci v teh deželah neredko naleteli na težave, ki so jim jih povzročali predvsem nižji organi turške oblasti. To se je kazalo predvsem v obliki posebnih carin na kože, ki so jih turške oblasti v teh deželah pričele pobirati, kljub sporazumu Dubrovnika, z vrhovno turško oblastjo in pooblastili za trgovanje na ozemljih pod prevlado Turčije, zaradi česar je moral sultan dostikrat stopiti v obrambo Dubrovnika.

Beneška Republika je res velik del balkanske trgovine preusmerila v Split, istočasno, se je Drač v Albaniji razvijal kot konkurenčno pristanišče, preko katerega je del balkanske trgovine odhajal v Italijo. Vendar pa so Benečani leta 1645. stopili v vojno s Turčijo in se je trgovina, ki so jo Turki vršili preko Splita, zopet preusmerila na Dubrovnik. Ta je v 16. in 17. stoletju bil z Benečani težke politične boje, ki so ga dodobra oslabili, nikoli pa ga niso povsem izčrpali, po drugi strani pa je bilo podobno tudi s Francijo, ki ga je hotela izriniti iz Aleksandrije in območij pod turškim nadzorom, kar jim je v veliki meri tudi uspelo. Dubrovniška vlada, je zato prisiljena sprejeti ukrepe, s katerimi bi dvignila pomorsko trgovino in povečala mornarico. Ti ukrepi so predvsem znižali stroške ladjedelstva, predvsem na račun delavcev in obrtnikov, saj je izrecno predpisano, da je potrebno stroške dela (plače) znižati za polovico. Tu je torej prisoten kapitalistični pojav, ko se poskuša krizo proizvodnje odpraviti z znižanjem plač in represivnimi merami. Z gradnjo velikih skladišč v samem pristanišču pa poskuša vzpodbuditi kopensko in tranzitno trgovino (Foretić, 1980a, str. 128).

Če pogledamo na razvoj pomorskega prometa, bomo videli da je ta v prvi polovici 17. stoletja še dovolj močan, po letu 1664 pa je njegov padec vse bolj občuten. Preko Dubrovnika se izvažajo kože, volna in vosek, po drugi strani pa francoski in angleški trgovci v Dubrovnik dovažajo tkanine. Trgovina po Sredozemlju se je zmanjšala in osredotočila predvsem na področje Jadranskega morja. Ker je dubrovniških ladij vse manj, trgovina na Jadranskem morju pa pomembna in močna, je dubrovniški senat izdal odlok po katerem lahko dubrovniške ladje do nadaljnega plujejo le še po Jadranu. Ravno v ponovnem vzponu kopenske in pomorske trgovine, pa je leta 1667 Dubrovnik prizadel katastrofalen potres, ki ga je močno porušil in s tem zadal težak udarec gospodarskemu razvoju te republike.

5. POGLED NA GOSPODARSKI RAZVOJ PO VELIKEM POTRESU, OBNOVA MESTA IN NJEGOV GOSPODARSKI RAZCVET

Dejstvo je, da je splošna ekonomska kriza, kot posledica velikega potresa, vplivala tudi na pomorstvo, na katerega so že tako ali tako negativno vplivale beneške spletke in njihova nastrojenost proti Dubrovniku. Dubrovniška kopenska trgovina, pa je upadla predvsem v času dubrovniško-turškega spopada 1677-1682, njen upad pa je negativno vplival, na pomorsko trgovino in posledično na zmanjšanje števila ladij. Velika ovira gradnji novih ladij, so bile splošne neugodne gospodarske razmere in pa dejstvo, da so Dubrovčani vse svoje moči in velik del kapitala vložili v obnovo mesta. Nato pa vlada kmalu po potresu sprejme določene sklepe, ki naj bi pripomogli k oživitvi trgovine, gospodarstva, povečanje državnih prihodkov in ureditvi financ. Ti ukrepi so bili: zmanjšanje carin na angleško in tuje blago, ki naj bi oživilo trgovino z angleškimi tkaninami, uvajanje carine za turške trgovce v Dubrovniku, obvezna registracija vseh ladij, zaradi boljšega nadzora in učinkovitejšega pobiranja ladijskih taks (Foretić, 1980a, str. 213).

Še naprej se razvijajo dubrovniški konzulati, kajti vlada je začela obnavljati stare konzulate in odpirati nove od katerih sta najpomembnejša, tisti v Aleksandriji in Carigradu. Leta 1660 Dubrovnik ustanovi konzulat v Reki, kjer je poprej imel svoje dopisnike, ki so ga obveščali o dogajanjih v tem delu Jadrana. Ta poteza se je izkazala za zelo pomembno iz več razlogov. Trgovina in pomorske zveze s severnim Jadranom postanejo vse bolj močne in razprostranjene, korespondenca z Dunajem je v veliki meri potekala preko dubrovniškega konzula v Reki, prav tako tudi stiki s severno Hrvaško.

Ko je bil gradbeni del obnove Dubrovnika v veliki meri končan, so se ponovno povečale želje oblasti po obnovi trgovske flote, ki ji v veliki meri pripomorejo prebivalci Pelješca, ki niso tako močno stradali v potresu. Uporablja se že nova organizacija dubrovniškega pomorstva in se leta 1745 ustanovi tudi posebni Pomorski urad.

Vendar pa je, ekonomska vloga Dubrovnika povsem drugačna, kot v prejšnjih stoletjih, ko je bil Dubrovnik pomembna pomorsko-trgovska država, ki je imela funkcijo posrednika med vzhodom in zahodom, v balkanskem zaledju pa je imela naselbine svojih trgovcev in utrjene trgovske poti do pristanišča. To vlogo je Dubrovnik pričel izgubljati že v 17. stoletju, medtem pa je tudi na balkanskem polotoku vse manj dubrovniških trgovcev, v 18. stoletju pa se je ta vloga še dodatno zmanjšala. Trgovina z zaledjem je potekala le z Bosno, tamkajšnji trgovci pa so z blagom kar sami prihajali v Dubrovnik, prizadevanja vlade za oživitev kopenske trgovine na Balkanu pa niso veliko pomagala. Torej je vloga Dubrovnika postala bolj tranzitna in ne več posredniško-trgovska. Vzroki za propad dubrovniške kopenske trgovine, pa so v prvi vrsti sprememba trgovskih poti in vse večje sodelovanje domačinov v trgovini. Znatno so se poboljšale neposredne trgovske zveze med Turčijo in Francijo, in pa med Turčijo in Avstrijo. Domačini iz Bosne, Albanije, Bolgari, Grki, Srbi in Turki vse bolj sami postajajo trgovci, pri vsem tem pa ne smemo zanemariti vloge Židov. S tem se zmanjša polje delovanja dubrovniških trgovcev. V Sarajevu, na primer pride do odkritih izpadov proti dubrovniškim trgovcem, ki jih tudi preganjajo. Potem so se tu pojavile tudi nove dajatve in carine na poteh, ki vodijo v Dubrovnik, ki so se s časom legalizirale in tako temeljito ovirale

trgovino in pretok blaga skozi Dubrovnik. Dubrovnik sicer plačuje kumulativni davek s katerim so Dubrovčani oproščeni plačila vseh carin, razen v treh glavnih mestih (Carigrad, Drinopolj, Brusa), za kar pa se lokalne oblasti ne zmenijo.

Dubrovnik je nezadovoljen z vsemi temi dejstvi, in se zato v vse večji meri obrača k pomorstvu, ki je edina, ki Dubrovniku prinaša korist, ustvarja blagostanje in pogoje za kulturni razvoj (Foretić, 1980a, str. 218). V drugi polovici 18. stoletja pa dubrovniške ladje že plujejo v Črno morje, na zahodu pa v Atlantski ocean vse do Hamburga in Anglije, pa tudi v Ameriko. Plovba po Jadranu pa ostaja še naprej pomembna, čeprav se tudi tu menja pogostost in smer morskih poti. To stoletje zato prinese novo orientiranost v dubrovniški trgovini, tako se npr. poveča pomen Jadranskega morja za njegovo trgovino in pomorstvo. Politika Karla VI. je težila k uveljavitvi na morju, in je ta zato zgradila in privilegirala svoja pristanišča Trst in Reko, in tako zadala težak udarec Beneški Republiki in njeni prevladi na Jadranu. Dalmatinci, ki so pod beneško prevlado vse do leta 1797, se sedaj počasi osvobajajo teh vezi in plujejo s svojimi ladjami tudi po Sredozemlju. V obnovi dubrovniškega ladjevja in pomorske trgovine je najbolj zaslužno severno Hrvaško primorje z Reko in zahodno Istro. Čeprav so se v dubrovniški ladjedelnici obnovila dela, pa so Dubrovčani ladje v veliki meri kupovali na severnem hrvaškem Jadranu. Tako se je v 18. stoletju dubrovniška mornarica ponovno okrepila do zavidljivega obsega in je pred propadom Republike imela 278 ladij s skupno nosilnostjo okrog 24.772 karov (pri čemer je bil 1 kar enak približno 21 hektolitrom) (Enciklopedija Leksikografskega zavoda, 1967, str. 157).

Občutno se je okrepila tudi trgovina s kožami, krznom in voskom, katere središče postane Dubrovnik, hkrati pa tudi mesto z razširjeno obrtjo za predelavo kož. Ustanovi se profesionalna bratovščina obrtnikov, ki predelujejo kože in krzno. Kože Dubrovčani dobivajo v balkanskem zaledju in tudi iz severne Hrvaške preko Reke, izvažajo pa jih v južno Italijo in dlje. V obratni smeri pa potuje ovčje in lisičje krzno.

Obnovljene in nove trgovske zveze s Sredozemljem in ostalimi morji, pa so se odrazile v velikem številu dubrovniških konzulatov. Obstajajo pa tudi znaki nazadovanja in propadanja predvsem med vladajočim plemstvom. Plemstva je vse manj in prihaja do sporov med frakcijami, medtem, ko plemstvo tudi ekonomsko zaostaja in ne sodeluje več neposredno v gospodarskem razvoju. Istočasno pa vse bolj izstopa meščanstvo, v prvi vrsti bogat meščanski sloj, ki upravlja z gospodarstvom, pomorstvom in trgovino in, ki vse bolj kupuje tudi zemljo.

Dubrovniška vlada je v 17. In 18. stoletju izglasovala razne odredbe in izvedla razne ukrepe, ki so bili merkantilističnega karakterja in naj bi okrepili in oživili gospodarstvo, vendar pa so nekateri doživeli neuspeh, saj ni bilo pogojev za njihovo delovanje.

6. POSEBNOST EKONOMSKIH ODNOSOV IN POSLOVANJA DUBROVNIKA Z RAZLIČNIMI DRŽAVAMI

6.1 Dubrovnik in Beneška Republika

Čeprav je Dubrovnik trgoval na zelo velikem trgovskem območju, in sicer kopenskem na Balkanskem polotoku in morskem na velikem delu Sredozemlja, pa je bila njegova trgovina z Beneško republiko, kot najvažnejšo in najbogatejšo trgovsko državo na Jadranu, zelo velikega pomena, zato je Dubrovnik v vsej svoji zgodovini močno podpiral in se prizadeval za čim večji obseg trgovine s to državo, in za ohranjanje trgovskih in pomorskih poti z njo. Čeprav se Dubrovnik, kot trgovsko-pomorska država, nikakor ni mogel meriti z Beneško republiko, pa je po letu 1358, s svojo vse močnejšo pomorsko trgovino, vse bolj postajal trn v peti za Beneško republiko.

Dubrovnik si je prizadeval za vse večjo ekonomsko samostojnost in neodvisnost od Beneške republike, in predvsem za izgradnjo samostojne trgovske mornarice, ki bi zadovoljevala lastne potrebe za pomorsko trgovanje. V zvezi s tem, je sprejel vrsto zakonov na katere pa so Benečani odgovorili tako, da so se njihovi trgovci in pomorščaki umaknili iz Dubrovnika skupaj s svojimi ladjami, beneška vlada pa je pričela dubrovniške trgovce preganjati iz Benetk in ostalih krajev (Lučić, 1991, str. 173).

Benečani so se večkrat pritoževali in borili proti t.i. šikaniranju Dubrovnika, vendar pa je problem v tem, da so imeli za šikaniranje tudi svobodno in legalno trgovino Dubrovnika, ki se je opravljala mimo njihovega mesta, kar je zmanjševalo njihove prihodke. Okoli sredine 15. stoletja je namreč močno zaživela trgovina Senja in Reke z Dubrovnikom, in to predvsem z proizvodi iz železa in tkaninami. To pa beneška vlada razglasi za škodovanje njenim prihodkom in v razglasu tudi omeni, da trgovina, ki gre mimo Beneške republike, škoduje njenim prihodkom od carin in, da škodo trpijo tudi njihovi trgovci in obrtniki. Zato se je odločila opremiti hitro vojaško ladjo, ki bo po krožila po Kvarnerju in tej trgovini naredila konec. Nato so za dubrovniške trgovce uvedli tako visoke carine in pristojbine za vsa pristanišča in mesta svoje države, da le-ti niso mogli več trgovati v njih.

Benečani so se zbal tudi konkurence dubrovniških tkanin, ki so se proizvajale v vse večjem obsegu in izvažale na ozemlje Beneške republike in nato dalje v ostale dežele, kar pa je ogrožalo beneško tekstilno obrt. Tako so morali dubrovniški trgovci, ki so trgovali s tkaninami, ob vstopu v beneška pristanišča in mesta, plačati desetino vrednosti blaga, pa naj je šlo pri tem za uvoz tkanin ali pa le za tranzit. Ker pa se je dogajalo, da so se nekateri spretni trgovci znali izogniti tej dajatvi, so Benečani izdali posebno odločbo, s katero so določili, da si morajo trgovci že pred prihodom pridobiti izvoznice in ob izdaji izvoznice plačati desetino. Tkanine brez izvoznice, za katere ni bila plačana desetina, so beneške ladje zaplenile.

Do močnejše zaostitve odnosov pride v času vojne med Benetkami in Neapljem, od leta 1482-1484. V tem času Dubrovnik uradno sicer ni v vojni z Benetkami, vendar pa dubrovniške ladje pogosto pomagajo beneškemu sovražniku ter jih oskrbujejo s hrano. Tako so ob neki priložnosti Benečani zaplenili trideset ladij

natovorjenih s hrano in jih zažgali. Po vojni so Dubrovniku povečali luške pristojbine in davke. Po eni strani je bilo to maščevanje za pomaganje sovražniku v prejšnji vojni, po drugi, pa je šlo tu tudi za poizkus zaviranja razvoja dubrovniškega pomorstva, ki je postajalo vse močnejše in s tem predstavljalo Benetkam konkurenco. Po drugi strani pa je Dubrovnik za pomoč v prejšnji vojni od Neaplja dobil dodatne ugodnosti za trgovanje, in s tem v veliki meri izničil negativen učinek beneških ukrepov, vendar pa se je izkazalo, da so beneške sankcije le premočno vplivale na dubrovniško trgovino, tako, da so leta 1485 le zaprosili Benetke za ukinitvev sankcij, kar pa so Benečani odločno zavrnil.

V času beneško-turške vojne je Dubrovnik nadaljeval trgovati z obema državama, zaradi česar sta ga tako Turčija in Benetke obtoževali, da pomaga sovražniku, posledica tega pa je, da so Benečani večkrat napadali in plenili dubrovniške trgovske ladje. V drugi, neapeljsko-beneški vojni so Benečani zasedli del neapeljskega kraljestva in nekatera njegova mesta in pristanišča, beneška vlada pa je dubrovniškim trgovcem in ladjam takoj prepovedala prihod in prisotnost v teh mestih (Foretić, 1980, str. 248).

Ne glede na vse omenjene razprtije in težave lahko ugotovimo, da se je v 14. in 15. stoletju med Benetkami in Dubrovnikom odvijala živahna trgovina s proizvodi iz balkanskega zaledja, preko Dubrovnika se je namreč izvažal velik del rudarske proizvodnje iz Bosne in Srbije (zlato, srebro, svinec, baker) v Benetke, v drugi polovici 15. stoletja pa tudi velik del proizvodnje kož.

V 16. stoletju se nadaljuje dominacija Benetk na Jadranskem morju, ki pa se najbolj dosledno izvaja ravno proti Dubrovniku. Ta dominacija se še dodatno poveča s preoblikovanjem Splita, v veliko beneško pristanišče. Takoj potem, ko so Benečani v 15. stoletju dobili Dalmacijo, so pričeli znatno zavirati njen gospodarski razvoj. Ko pa je njihova trgovina s Turčijo v sedemdesetih letih 16. stoletja pričela upadati, pa so hoteli Dalmacijo uporabiti za oživitev te trgovine. Trgovsko prebujenje Splita, pa je zadalo težak udarec dubrovniškim gospodarskim in trgovskim interesom, zato se je med tema dvema državama razvil zelo močan boj, v katerem se niso izbirala sredstva. Benečanom ni bil več glavni cilj neposredna ekonomska korist ali lokalna prevlada, temveč je bil poslej glavni cilj ekonomsko uničenje Dubrovnika. Po drugi strani, pa je tudi Dubrovnik nastopal monopolistično in se boril proti sleherni trgovini Benetk in Turčije, ki je potekala preko Splita. To je bil spopad dveh trgovskih imperijev izmed katerih, pa je bil beneški nedvomno močnejši in je močno škodoval Dubrovniku.

Ekonomsko-trgovski spopad pa je ustvaril tudi znatno politično napetost, ki je pripeljala do nekaj političnih in teritorialnih spopadov. Kot smo že omenili, so se Benečani razglasili za gospodarje celotnega Jadranskega morja in prepovedali plovbo katerekoli tuje vojne ladje po tem morju brez njihovega dovoljenja. Omejevali so tudi trgovsko plovbo tujih ladij, posebno v primerih, ko so ocenili, da ta moti njihove vojne cilje. V ta namen, so Benečani imeli posebno vojaško floto, ki je v vojni in miru križarila po Jadranskem morju. Pri tem so imeli za svoje ozemlje tudi vse Jadranske otoke in so imeli za samoumevno, da se lahko vmešavajo v vse zadeve, ki se na teh otokih dogajajo. Na takšen način je prišlo tudi do vstaje Lastova, ki je celo prišel pod beneško oblast, vendar pa so ga nato pod turškim pritiskom le prepustili nazaj Dubrovniku.

Dubrovniško-beneška napetost pa se je nadaljevala tudi v 17. stoletju. V svojih prizadevanjih, da bi oslabili trgovski položaj Dubrovnika, so šli Benečani celo tako daleč, da so razširili govorice, da dubrovniški trgovci prenašajo kugo in s tem poskušali pri ostalih mestih doseči, da bi prenehala trgovati z Dubrovnikom. Čeprav je imel Dubrovnik zelo dobro razvito službo za razkuževanje trgovskega blaga, ki je prihajalo iz Turčije, pa beneška oblast z dubrovniškimi ladjami in trgovskim blagom postopala, kot da ni bila razkužena in na splošno ni upoštevala dubrovniških zdravstvenih spričeval, temveč so bile te ladje in blago podvržene dolgotrajni karanteni. Izvoz v Benetke je torej v veliki meri omejen in zmanjšan, poleg tega pa so beneške oblasti izrecno prepovedale izvoz sukna in še nekaterih proizvodov in dopuščajo dubrovniškim trgovcem, da lahko le na temelju posebne dovolilnice določeno blago sicer izvažajo v Dubrovnik, vendar le v obsegu, ki je namenjen za lastno potrošnjo Dubrovnika. Ostali izvoz pa pogojujejo s pretokom trgovskega blaga preko Splita. Poleg tega so za dubrovniške ladje, ki plujejo po Jadranu veljale carine, ki so jih Benečani za druge ukinili (Foretić, 1980a, str. 211).

Velik del dubrovniške trgovine s Turčijo pa se je odvijal preko neretvanskega pristanišča Drijeva, kjer so že v srednjem veku Dubrovčani pridobili močne ekonomske pozicije. Preko tega pristanišča je potekal največji del izvoza soli v bosanski pašaluk. Dubrovčani so namreč imeli monopol nad trgovino s soljo, ki so jo en del vozili in pridelovali v svojih solinah v Stonu, del pa so jo za ta namen uvažali. Trgovina s soljo pa je spodbujala tudi ostalo trgovino, saj so Turki, ki so prišli po sol, s seboj odpeljali tudi vosek, volno, med in kože. Zaradi tega je Benečane to pristanišče in dubrovniška trgovina in monopol nad trgovino s soljo, vse bolj motilo. Leta 1621, pa je bilo v Benetkah tudi javno izrečeno mnenje, da je to pristanišče potrebno uničiti. Beneška zamisel o prevladi nad celotnim Jadranom pa je dosegla višek v dvajsetih letih 17. stoletja, ko zahtevajo od dubrovniških ladij, da Benetkam plačajo pristojbino oz. carino za plovbo po Jadranu in sicer tudi, ko ne plujejo v Benetke. Benečani so menili tudi, da imajo pravico odločati celo o ribolovu v dubrovniških teritorialnih vodah. Po letu 1629 pa so se Benetke uprle dubrovniški trgovini z žitom in zagovarja stališče, da lahko dubrovniške ladje vozijo le žito za lastno porabo v Dubrovniku, v nasprotnem primeru je potrebno ladje zajeti in jih pripeljati v Benetke, posebno pa je potrebno paziti na vkrcavanje žita v Albaniji in izvoz v pristanišče Goro, ob ustju reke Pad. Opravičilo za takšne postopke beneške oblasti pa je, da je s tem ogrožena oskrba z žitom celotne Beneške republike in njenih prebivalcev.

Takšne vrste razprtij in sporov za prevlado na Jadranu so se med tema dvema državama vrstile vse do propada Beneške Republike, vendar pa sta državi kljub vsem sporom ves čas ohranjali medsebojno trgovino.

6.2 Ekonomski odnosi Dubrovnika z državami v balkanskem zaledju in ostalimi dalmatinskimi mesti

6.2.1 Odnosi s Srbijo in Bosno

Odnosi med Srbijo in Dubrovnikom so bili v razdobju med letom 1360 in 1380 zelo napeti, kajti Srbija je Dubrovniku vedno znova zaračunavala nove dajatve, ki so si jih izmišljali vladarji, ki so se v soseski pogosto menjavali. Zaradi teh dajatev je Dubrovnik pogosto protestiral in iskal pomoč pri ogrsko-hrvaškem kralju Ludviku. Zaradi navedenih problemov je prišlo leta 1370 celo do vojne med državama, ki pa se je kmalu končala, ko so zavezniške sile potolkle vladarja Altomanoviča.

Z Bosno so bili odnosi zelo dobri tudi po letu 1358. V času vladavine kralja Tvrdka je ta namreč Dubrovniku priznal vse olajšave, ki jih je bil ta deležen od prejšnjih vladarjev in pa tudi vse olajšave, ki jih je Dubrovnik užival na ozemlju Srbije. Po smrti kralja Ludvika pa si je Tvrdko želel podrediti dalmatinska mesta, kar mu v veliki meri tudi uspe, le Dubrovnik pa se nikakor ne da in po mnogih brezuspešnih poskusih pride med Tvrdkom in Dubrovnikom do zблиžanja in podpiše se sporazum o prijateljstvu (Foretić, 1980, str. 158).

V petdesetih letih 15. stoletja je prišlo do vojne med Dubrovnikom in Hercegovino, ki je bila tedaj pod Stjepanom Vukčićem. Poleg sporov glede mej, je bila razlog za vojno težnja hercegovskega vladarja po osvoboditvi izpod trgovsko-ekonomske dominacije dubrovniških trgovcev na ozemlju Bosne, pri čemer pa ni vztrajal na popolni prekinitvi odnosov z Dubrovnikom, saj je vedel, da njegove sposobne trgovce še kako potrebuje. Predvsem je želel, da se večina trgovskega prometa preusmeri v njegovo pristaniško mesto Herceg Novi, poleg tega pa je potreboval vse več denarja in je zato vršil tudi fiskalen pritisk na Dubrovnik. Vse bolj je povečeval carine in ostale dajatve, medtem pa je uvajal tudi nove (Foretić, 1980, str. 217). Poleg tega je izkoriščal svojo politično moč z namenom, da bi čim večji del trgovine držal v lastnih rokah in si prizadeval za monopolizacijo izvoza in uvoza lastne države, ki je potekal preko Dubrovnika, delež Dubrovnika v tej trgovini pa omejiti na minimum. Odprl je tudi svoje soline pri Herceg Novem in tja vozil sol tudi od drugod ter tako ustvaril novo tržišče soli, kar pa je bilo v nasprotju s starim sporazumom med Dubrovnikom, Bosno, Zeto in mestom Kotor, po katerem so bile od izliva Bojane do izliva Neretve dovoljena le tržišča soli teh štirih podpisnic. Poleg tega, se je hercegovski vladar posebno trudil uničiti dubrovniške soline in je svojim podanikom in tistim, ki so samo prečkali njegovo deželo strogo prepovedal nakup dubrovniške soli in zahteval, da kupujejo le njegovo sol. Dubrovniškim trgovcem, ki so potovali po Hercegovini s tovorom, je tovor ponavadi dal zapleniti, plačal pa je, kolikor se je njemu zazdelo, ali pa sploh ne. Poleg tega so njegovi ljudje redno vdiral na dubrovniški teritorij in tam ropali, ubijali in požigali. Enako politiko je vodil tudi proti Kotorju, mestu, ki je bilo prav tako pomemben dejavnik v trgovini balkanskega zaledja in tedaj pod beneško oblastjo. Na ta način je želel vzpostaviti neposredno trgovino z Benetkami in Firencami in se tako rešiti dubrovniškega in kotorskega posredništva. Tako je v Herceg Novem ustanovil tudi tkalnico in razvijal mesto, vanj vabil obrtnike, jim dajal ugodna posojila in odkupoval proizvode, najpomembneje pa je, da jih je enostransko razrešil vseh dolgov in jih v mestu nihče ni mogel preganjati. Na ta način je v mesto zvabil mnoge obrtnike, ki so prav zaradi dolgov zapustili

Dubrovnik. Proti vsem tem ukrepom je dubrovniška vlada večkrat protestirala, vendar pa protesti niso zalegli in se je napetost le še stopnjevala. Leta 1451 je prišlo do vojne med Dubrovnikom in Hercegovino, ki je trajala do 1454 leta, ko je bil v Herceg Novem sklenjen mir. K sklenitvi je najbolj pripomoglo dejstvo, da je leta 1453 Carigrad padel v turške roke in so se oboji zbal turške nevarnosti, kar je privedlo do situacije, v kateri so bili oboji pripravljene končati vojno.

Srbija in Bosna sta poskušali z izkoriščanjem beneško-dubrovniškega boja za prevlado v trgovini po Jadranu, zmanjšati ekonomski pritisk, ki ga je nanju neprestano vršil dubrovniški trgovski in finančni monopol. Vendar pa so Dubrovčani to upiranje strli in lahko rečemo, da so bili v tem ekonomskem boju proti koncu 14. stoletja zelo uspešni (Enciklopedija Jugoslavije, 1958, str. 136).

Vsi ti problemi in pogosto menjavanje vladarjev v balkanskem zaledju so zelo negativno vplivali na kopensko, pa tudi pomorsko trgovino Dubrovnika. Vendar pa je Dubrovnik kljub vsemu ves čas svojega obstoja uspel ohraniti trgovino z balkanskim zaledjem in s tem tudi svoje trgovske poti, kajti ta trgovina je bila pomemben del dubrovniške trgovine, kar se vidi tudi po dejstvu, da so mnogi dubrovniški trgovci imeli svoje kolonije v teh deželah in tam ves čas živeli in delovali. V Bosni in Srbiji je bilo veliko večjih in manjših rudarskih in trgovskih mest, kot so Novi Pazar, Beograd, Trepča, Smederevo Sarajevo, Srebrenica, Zvornik, v katerih so živeli in delovali dubrovniški trgovci. Dubrovniški trgovci so tja prodajali proizvode dubrovniških obrtnikov in manufaktur ter tkanine, vino, olje, začimbe, slaščice, zlate in srebrne izdelke, orožje in predvsem sol. Uvažal pa je živino, kmetijske izdelke, kovine (srebro in svinec), kože in vosek, gozdne proizvode (ogljje, smola, obroči za sode), grobe volnene tkanine in sužnje. S prodajo sužnjev iz zaledja (predvsem deklet iz Bosne), so se ukvarjali plemiči in dubrovniški trgovci. Prodajali so jih največ v Drijevih, manj v Dubrovniku, preprodajali pa so jih naprej v Bariju in Benetkah, in sicer kupcem iz Apulije, Ancone, Firenc, Benetk in Katalonije. Kupovali pa so jih tudi Dubrovčani, večinoma za opravljanje hišnih del (Enciklopedija Jugoslavije, 1987, str. 687).

Z zaledjem je bil Dubrovnik povezan s številnimi karavanskimi potmi, med katerimi je bila najpomembnejša t.i. Dubrovniška cesta, ki je potekala skozi Dubrovnik, Trebinje, Bileča, Gacko, Tjentište, Foča, Plevlja, Novi Pazar, Prokuplje, Niš. Trgovsko blago se je prevažalo s konji, za prevoz pa so Dubrovčani najemali prebivalce iz neposrednega zaledja (Vlahe). Trgovina z zaledjem kljub vsem oviram s strani bosanske in turške oblasti nikoli ni povsem usahnila in je bila ves čas pomemben dejavnik v dubrovniški trgovini.

6.2.2 Odnosi Dubrovnika z ostalimi dalmatinskimi in primorskimi mesti

Na odnos Dubrovnika z ostalimi dalmatinskimi in primorskimi mesti je pomembno vplivalo dejstvo, da so ta mesta po letu 1409 prišla pod beneško oblast, kar je v odnose prineslo mnoge omejitve. Dubrovnik je v veliko večjem obsegu trgoval z balkanskim zaledjem, Italijo in Sredozemljem, kot pa z ostalimi dalmatinskimi mesti, razlog za to pa leži v dejstvu, da so se, tako kot Dubrovnik, tudi ostala dalmatinska mesta ukvarjala pretežno s trgovino z zaledjem in so bili v bistvu njegova konkurenca. Niso se torej v večji meri gospodarsko dopolnjevali in tudi ni

bilo veliko proizvodov, ki bi bili ustrezni za medsebojno menjavo. Dubrovniški trgovci, ki so opravljali posredniške posle v drugih dalmatinskih mestih so tem mestom dvigovali trgovski pomen in tudi promet, in s tem zmanjševali pomen Dubrovnika, zaradi česar je dubrovniška oblast obvezala svoje trgovce na plačevanje carine tudi za blago, ki sploh ne gre skozi Dubrovnik.

Beneška oblast pa je hotela ves uvoz in izvoz, ki ga opravijo dalmatinska mesta speljati preko Benetk in tako zmanjšati trgovino dalmatinskih mest z Dubrovnikom na minimum, zato je pri tem izdala tudi različne odredbe, ki dalmatinskim mestom prepovedujejo trgovanje z zaledjem. S tem pa so storili napako, ko so namreč to trgovino prepovedali, je na drugi strani največ pridobil Dubrovnik, ki se mu je skokovito povečal obseg trgovine z balkanskim zaledjem. Zaradi teh in podobnih odredb se je izjemno povečalo tihotapstvo, saj je Dubrovnik v dalmatinska mesta na veliko tihotapil svoje tkanine, katerih uvoz so Benetke strogo prepovedale ali pa obdavčile z visokimi carinami. Zaradi teh restrikcij so mnogi dubrovniški trgovci najemali nepremičnine v ostalih dalmatinskih mestih, da bi tako postali njihovi meščani in se izognili naštetim omejitvam.

Korčula je bila tedaj znana po ladjedelstvu, saj so tam gradili najboljše ladje, med drugim seveda tudi za Dubrovnik. Beneška vlada pa je izglasovala odlok, s katerim je v Dalmaciji omejila gradnjo ladij le do določene prostornine, kar naj bi spodbudilo beneško ladjedelstvo.

Kljub vsem omejitvam pa so se vezi Dubrovnika z ostalimi dalmatinskimi mesti obdržale. Veliko je bilo menjave med obrtniki in ostalimi strokovnjaki, okrepile so se kulturne vezi, posebno v književnosti in umetnosti, z dejstvom, da se je beneška oblast razširila nad ostalo Dalmacijo, pa so se močno razvejale tudi politične vezi.

Eden najpomembnejših trgovskih artiklov Dubrovnika je bila sol, ki so jo Dubrovčani v velikih količinah izvažali v balkansko zaledje. Lastna proizvodnja soli v Stonu ni zadostovala, temveč so jo morali uvoziti iz Italije in Grčije, pa tudi iz dalmatinskih mest in sicer Zadra, Šibenika in Paga.

Zalo velika skrb za dubrovniško vlado je bila preskrba lastnega prebivalstva z žitom, ki se je v veliki meri nabavljalo iz Albanije, Grčije in Turčije, količina pa je bila odvisna od letine v posamezni državi in cene. V redkih primerih pa se je žito kupovalo v zaledju ali pa v drugih mestih na jadranski obali, največkrat v Senju, ki je bil pomembno tržišče z žitom, ki je prihajalo iz rodovitnih področij kontinentalne Hrvaške. Dostikrat je prišlo celo do primerov, ko je bilo žita v Dubrovniku celo preveč, tako da so ga Dubrovčani celo prodajali v Kotor, na Korčulo ali pa celo nazaj v Senj.

Dubrovnik je kupoval tudi večje količine lesa, ki ga je potreboval za gradbene namene, za potrebe lesarske obrti in pa v veliki meri za ladjedelstvo. Drva za kurjavo so dobavljali predvsem s svojih otokov Mljeta, Lastova. Les za gradbene namene pa so kupovali v najjužnejšem delu Gornje Dalmacije (sedanja Albanija), s področij ob rekah Bojani in Drimu, kjer je bilo veliko gozdov. Nekaj lasa pa so nabavljali tudi v Senju, Bakru, Novem Vinodolskem in v dolini Neretve. Dubrovniški trgovci so v Senju obiskovali tudi različne sejme, v drugi polovici 14. stoletja pa tam nabavljajo tudi orožje.

V začetku 15. stoletja imajo Dubrovčani celo svoj lastni kamnolom na Korčuli, od koder so uvažali izklesano kamenje za gradnjo in tudi že izdelane arhitektonske dele in ornamente. V Dubrovniku se je razvila tudi proizvodnja žlebov in opeke, ki je v glavnem služila domačim potrebam, vendar pa so določeno količino tudi prodajali predvsem v Kotor in na Korčulo.

Zaradi močno in vsestransko razvite obrti v Dubrovniku je bilo v mestu nastanjenih tudi veliko mojstrov iz ostalih dalmatinskih mest in pričelo se je razvijati tudi sodelovanje v slikarstvu, 15. stoletje je namreč obdobje dalmatinske slikarske šole, ki je delovala vse od Zadra do Kotorja, do največjega vzpona pa pride prav v Dubrovniku. Sodelovanje se je razvilo tudi na področju umetniške obrti, kjer ne moremo mimo dubrovniškega zlatarstva in vlivanja topov in zvonov.

Dubrovnik je imel gospodarske vezi tudi z Reko, in sicer je v Reki bivalo več dubrovniških trgovcev in ladjarjev, kupovali pa so proizvode iz železa, tkanine in žito. To trgovino je beneška oblast z vsemi močmi zavirala in jo označila za tihotapsko, ker ne gre preko Benetk. Za preganjanje te trgovine je opremila celo bojno ladjo, ki je patroljirala po zalivu.

V drugi polovici 14. stoletja se je Dubrovnik počutil ogrožen, kajti bosanski kralj Tvrdko je pričel graditi mesto, ki ga je imenoval Sveti Stefan (današnji Herceg Novi). To mesto naj bi se razvilo kot tržišče soli in vina, od koder naj bi ti proizvodi odhajali v Bosno. Za Dubrovnik bi to pomenilo konec njegovega monopola s soljo v Bosni. Dubrovnik je zato poskušal škodovati Tvrdku in sicer tako, da so ustavili trgovino z Bosno, svojim trgovcem so prepovedali prehod skozi to državo, tiste trgovce, ki so bili nastanjeni v Bosni so odpoklicali in se pritožili kralju Ludviku. Poslali so svoje glasnike v dalmatinska mesta, da bi jih odvrnili od pošiljanja soli v Sveti Stefan, njihova galeja pa je po Jadranu zaustavljala ladje, ki so bile natovorjene s soljo. Po Ludvikovi smrti, so se Dubrovčani zbalii Tvrdkove agresije in tudi Benetk. V takih okoliščinah se je porodila zamisel o obrambni zvezi dalmatinskih mest, vendar je sporazum z Zadrom veljal le za obrambo od Benetk (Foretić, 1980, str. 163).

Vendar pa Dubrovnik ni imel z vsemi dalmatinskimi mesti samo pozitivnih trgovskih vezi in izkušenj. Tu izstopa predvsem mesto Omiš, s katerim je bil Dubrovnik nenehno v sporu. Razlog za spor so bili prebivalci Omiša, ki so se ukvarjali z piratstvom in tako škodovali dubrovniški pomorski trgovini in dubrovniškemu teritoriju, na katerega so pogosto vdirali in ropali.

6.3. Dubrovnik in Turčija

Dubrovčani so prvič prišli v stik s Turki, ko so v prvi polovici 14. stoletja trgovali z Malo Azijo, ki je bila tedaj pod Turško oblastjo in sicer so tedaj iz Male Azije uvažali žito. Srbski knez in dubrovniški prijatelj Stefan Lazarevič, ki je bil s Turki v zelo dobrem odnosu in celo sultanov vazal, je pri Turkih izposloval leta 1396, da lahko dubrovniški trgovci s svojim blagom potujejo po celotni turški državi, vključujoč tudi Srbijo. V tem času je bilo Skopje glavno turško oporišče, iz katerega so delovali na zahod in sever. Turški namestniki so od tod nadzirali krščanske vazalne vladarje in bili istočasno zastopniki sultana v odnosih z zahodnimi

državami. Torej je povsem pričakovano, da so Dubrovčani, ki so bili zelo zainteresirani za trgovino po Srbiji, Makedoniji in nasploh po celotnem balkanskem zaledju, vzpostavili ožjo zvezo s temi namestniki, kot najbližjimi predstavniki turške oblasti. Turki so v prvi polovici 15. stoletja prodrli v Bosno in si podredili dežele in vladarje v neposredni bližini Dubrovnika, kar je zelo pomembno za mednarodni položaj Dubrovnika, saj je bila njegova neposredna sosesa že tedaj v dosegu turške države. Razni turški namestniki z znatnimi pooblastili v svojih deželah, so Dubrovčane spodbujali in nagovarjali na nadaljevanje medsebojne trgovine (Foretić, 1980, str. 183).

V tem času je rudarstvo v Srbiji napredovalo, zato so tudi trgovske vezi Dubrovnika in Srbije postale močnejše. Dubrovčani so iz Srbije uvažali srebro in ga preko Dubrovnika izvažali naprej v Italijo. Vendar pa se je s širitvijo in razvojem rudarstva in trgovine povečal tudi fiskalni pritisk srbskega vladarja, ki je proti Turkom vodil samostojno politiko, zaradi česar je potreboval tudi več denarja za utrjevanje mest in lastno vojsko. Zaradi naštetega je povišal carine in ostale dajatve za trgovanje na svojem ozemlju. Spori pa so se še poglobili, ko je tudi Srebrenica prišla pod srbsko oblast. Srebrenica je bila v 14. stoletju pomembno rudarsko mesto, kjer se je kopalo srebro in svinec, kmalu zatem se razvije v trgovsko središče in postojanko na trgovskih in kurirskih poteh. Za Dubrovnik je Srebrenica pomenila zvezo z Ogrsko preko srednjega Podrinja in Sremske Mitrovice, v Srebrenici je bilo tudi mnogo dubrovniških trgovcev, dubrovniški vpliv pa je tako močan, da so celo sami meščani dobivali od dubrovniške vlade pravico do dubrovniškega meščanstva, pa tudi cariniki so bili večinoma Dubrovčani. Ko je Srebrenica prišla pod srbsko oblast, je to za Dubrovčane pomenilo dvig carin in drugih dajatev in izguba prejšnjih ugodnosti, uveden je davek na nepremičnine dubrovniških trgovcev, zaradi česar je prišlo do negodovanja in sporov med dubrovniškimi trgovci in srbsko oblastjo, vendar je srbski vladar ostal neomajen v svojih ukrepih in so se Dubrovčani bili prisiljeni prilagoditi. Dubrovniška oblast je zastopala stališče, da je vsak Dubrovčan, ne glede na to kje stanuje ali v kakšni službi je, dolžan v prvi vrsti poskrbeti za korist svoje republike in poslušati ukaze dubrovniške oblasti, zanemariti pa službena načela, če ta škodujejo Dubrovčanom in republiki. V ta namen so večkrat pisali dubrovniškemu carinikom v Srebrenici in jih prosili, naj ne upoštevajo navodil srbske oblasti in, naj delajo v korist dubrovniških trgovcev, vendar v tem niso bili uspešni. Do sprememb na omenjenem področju je prišlo šele po letu 1439, ko so Turki prodrli v Srbijo in je pod turško upravo prišla tudi Srebrenica. Tedaj je sultan Murat II. izdal povelje, v katerem priznava dubrovniškemu trgovcu pravico do svobodnega trgovanja na vseh ozemljih pod njegovo upravo (Foretić, 1980, str. 228). Vendar pa je kasneje prišlo do zaostritve odnosov med državama, ker Dubrovnik ni hotel pristati na letno plačevanje davka Turkom. Poslal je svoje poslanike v Turčijo z namenom, da sultana prepričajo, da Dubrovniku oprostijo plačilo davka in celo izda povelje v treh jezikih, ki izrecno naroča lokalnim oblastem, da dubrovniške trgovce pustijo pri miru, ali pa jim kvečjemu pomagajo v cilju čim lažjega trgovanja in bivanja v njihovih deželah. Spor okoli letnega davka se je zaostрил do te mere, da so bili po turških ozemljih dubrovniški trgovci preganjani, zapirani, da jim je bila odvzeta vsa imovina, trgovsko blago in, da je skoraj prišlo do vojne med Turki in Dubrovnikom. Do vojne pa ni prišlo, le zahvaljujoč vztrajnosti in modrosti dubrovniške diplomacije, ki je na koncu sicer pristala na plačevanje določenega zneska, vendar pa je bil ta kar desetkrat nižji od prvotno zahtevanega in se izrecno določi, da ne gre za davek, temveč nekakšno letno darilo sultanu, poleg tega, pa je Dubrovnik izsilil tudi izdajo dokumenta s strani

sultana, v katerem ta imenuje Dubrovnik »svobodno mesto« in se zaveže, da bo spoštoval njegovo svobodo in da jo bodo spoštovali tudi vsi njegovi uslužbenci. Med drugim tudi jamči, da lahko dubrovniški trgovci in ostali meščani, s svojim imetjem in trgovskim blagom nemoteno potujejo in trgujejo po morju in na kopnem, po vseh mestih njegovega cesarstva, pri čemer pa so dolžni plačati le carino za prodano blago. Pomembno v tem dokumentu je, da Dubrovnik, v primeru, da je Turčija v vojni z neko državo, ni dolžan v tej vojni sodelovati na strani Turčije, vseeno pa lahko trguje še naprej po celotnem turškem ozemlju, kot tudi na ozemlju morebitnega sovražnika, s čimer je pravzaprav Dubrovniku priznana popolna neodvisnost od Turčije. Posledica tega sporazuma je, da so bili dubrovniški trgovci vsi do zadnjega izpuščeni in, da jim je bilo vrnjeno vse odvzeto blago in lastnina. Kljub temu, da so Dubrovčani podpisali sporazum s sultanom, pa so po drugi strani potihoma nagovarjali hrvaško-ogrskega kralja na vojno proti Turčiji, to idejo pa je izdatno podpiral tudi papež in leta 1443 je bila začeta velika vojna proti Turčiji, v kateri so po svojih močeh pomagali tudi Dubrovčani, na drugi strani pa so tudi Turki kršili sporazum na način, da so ovirali, ropali in delali nevšečnosti dubrovniškemu trgovcu. Po turški zmagi v bitki pri Varni je vojne konec in tedaj se Dubrovnik spet zbliža s Turki in preko svojega prijatelja, sicer turškega vazala in dobrega prijatelja sultana, doseže, da mu ni več potrebno plačevati letnega darila sultanu.

Razmere med Turki in Dubrovnikom so se zaostrile, ko je tudi Srbija padla v turške roke. V tej državi je namreč Dubrovnik imel na Balkanu najrazvitejšo trgovino. Stara pooblastila so jim Turki sicer priznali, vendar pa so jim zopet uvedli letni davek in sicer višjega, kot so ga nekdanj plačevali. Od tedaj je Dubrovnik plačeval davek Turčiji vse do svojega propada leta 1808. Za Dubrovčane je bilo pomembno, da so jim Turki dopustili svobodo trgovanja po celotni turški državi, kot tudi po deželah, ki Turčiji plačujejo davek, in, da je bilo v sultanovem povelju izrecno omenjeno, da jim ne bodo zaračunavali carine za prehod preko ozemlja. Dubrovnik je seveda še naprej ostal pod vrhovno oblastjo ogrsko-hrvaških kraljev, vendar pa je s tem plačevanjem davka prešel v neko obliko odvisnosti tudi od Turčije. Leta 1459. pa so Turki dokončno osvojili tudi celotno Bosno in Hercegovino, zaradi česar so se Dubrovčani upravičeno zbal za svojo samostojnost, pri čemer niso izbirali zaveznikov, ki bi jim bili pripravljeni priskočiti na pomoč pri obrambi mesta. Tako so se po pomoč obrnili tudi na svoje tradicionalne nasprotnike Benečane, ki so jim bili v določenih pogledih pripravljeni pomagati. Dubrovnik se je zopet z diplomacijo izognil vojni s Turčijo, ki bi bila zanj pogubna, rezultat pa je bil, da je moral plačevati sultanu desetkrat večji davek, da je lahko zadržal svojo samostojnost in vse ugodnosti.

Po letu 1482 se je pri lokalnih turških oblasteh v Bosni in dubrovniškem zaledju pojavila zopet ideja o Herceg Novem, kot trgovskem središču in viru njihovega zaslužka (Foretić, 1980, str. 237). V tem času so Firenze na veliko izvažale v Turčijo tkanine, pa tudi drugače trgovale s Turčijo preko Dubrovnika. Veliko se je trgovalo tudi s svincem, svilo in voskom. Zaradi omejevanja te trgovine in poskusa preusmeritve v konkurenčni Herceg Novi, je prišlo do raznih sporov in posredovanj pri sultanu, dokler niso leta 1485 sklenili trgovski dogovor na sultanov predlog. V njem je dovoljeno, da se sol prodaja v petih trgovskih mestih, od katerih se v treh prodaja le dubrovniška sol, kar potrjuje dubrovniški monopol nad trgovino s soljo, pri čemer pa je določeno, da se dobiček pri prodaji soli turškim podanikom delita skupaj dubrovniška in turška blagajna. Pri prodaji dubrovniškemu podanikom, pa ves dobiček

pripada Dubrovniku. S tem dogovorom so regulirani tudi ostali trgovski posli. Tako bo npr. lahko v Turčijo iz Dubrovnika možno brez uvozne carine peljati bodisi dubrovniško blago bodisi blago iz katerekoli druge države, pogoj je le, da gre blago preko Dubrovnika. V Dubrovnik pa bo možno brez carine izvažati svinec, svilo in vosek. S tem sporazumom so tako Dubrovčani, kot Turki veliko pridobili. Izvoz iz Turčije na morje pa je še vedno ostal privilegij Herceg Novega.

Nove razmere pa so nastale po letu 1521, ko je tudi Beograd padel v turške roke, tedaj je dogovorjena nova uredba o t.i. dubrovniški carini. V njej je določeno, da bodo dubrovniški trgovci v evropskem delu Turčije plačevali le 2 odstotka carine in to cariniku, ki ga določi dubrovniška vlada. Poleg tega so Dubrovčanom priznane vse dotedanje pravice v Egiptu in Siriji, poleg tega pa imajo pravico na svojega konzula, prav tako kot tudi Benetke in Genova, pri čemer se konzuli drugih držav ne smejo vmešavati v njihove posle. Med leti 1517-1526 so Turki od Dubrovčanov zahtevali razne usluge, vendar je dubrovniška oblast nasproti ostalim državam želela ostati nevtralna in je prevladovalo mnenje, da bi prevelika ustrežljivost Turkom Dubrovniku lahko škodila (Foretić, 1980, str. 272). Zato se je velikokrat našla v neprijetnem položaju in se poizkušala nekako izogniti izpolnitvi turških prošenj, vendar je v pravilu na koncu skoraj vedno popustila.

Zamenjave na prestolu in različnih pomembnih položajih v Turčiji, so, tako kot razne upravne spremembe, vplivale tudi na dubrovniško-turške odnose. Dubrovnik je, brez dvoma, našel način, kako živeti s Turčijo, vendar pa je kljub temu prihajalo do problemov in razhajanj, tako z osrednjo oblastjo, kot tudi z raznimi njenimi nameščenci v sosednjih državah (Foretić, 1980a, str. 72). Ti spori so se vodili zaradi carin, prodaje soli in njene cene, piratskega delovanja, zapiranja posameznih Dubrovčanov in držanja v turškem ujetništvu, nabave žita v Turčiji ipd. Ob vsem tem dubrovniška vlada seveda ni mirovala, temveč je ob vsaki kršitvi zakona ali sporazuma intervenirala pri centralni turški oblasti in tudi pri lokalnih turških oblasteh. Pomembno sredstvo dubrovniške diplomacije v takšnih primerih, so bile podkupnine in darila, ki pa nikoli niso bila dovolj velika za nenasitne turške oblastneže, tako da so jih morali Dubrovčani neprestano povečevati.

Po letu 1579, veliki vezirji v glavnem niso bili naklonjeni Dubrovniku, vendar pa jih je dubrovniška vlada z velikimi naporji in bogatimi darili, vendarle pridobila na svojo stran. Prišlo je namreč do sporov zaradi carin in prodaje soli, natančneje, turškega deleža v dobičku in njene cene, vendar pa so se vsi ti spori ugodno rešili za Dubrovnik. Veliko bolj nevarne so bile namere Turčije o zavzetju dela dubrovniškega ozemlja, ki pa jih ni bilo malo. Vendar pa se tu ne moremo osredotočiti le na samo Turčijo, temveč moramo pogledati tudi dejanja Beneške republike, ki je tudi bila posredno vpletena v ta odnos Dubrovnika in Turčije, njena dejanja pa so bila neposredno odvisna od tega odnosa.

Od leta 1573 beneška oblast nadaljuje s politiko dominacije na Jadranu, posebej dosledno pa jo izvaja prav v odnosu do Dubrovnika. Nove razmere so nastopile s spremembo Splita, v veliko beneško pristanišče. Ko so Benetke v 15. stoletju pridobile Dalmacijo, so znatno zavirale njen gospodarski razvoj. Vendar pa je v drugi polovici 16. stoletja njena pomorska trgovina s Turčijo pričela upadati, zato je načrtovala, da ji bo v ponovni rasti te trgovine pomagalo prav splitsko pristanišče. To trgovsko prebujenje Splita, pa je zelo škodilo dubrovniškim trgovskim interesom,

takoj se je namreč občutno zmanjšala turška trgovina preko Dubrovnika. Tako se je razvil močan boj med Benečani in Dubrovčani za dominacijo v trgovini s Turčijo, v katerem nihče od njih ni izbiral sredstev. Benečanom ni bil več cilj njihova korist ali tekmovanje, glavni cilj je postal ekonomsko uničenje Dubrovnika. Dubrovnik pa je, po drugi strani, tudi nastopal monopolistično, ko se je boril proti sleherni turški trgovini preko Splita. To je bil boj dveh ekonomskih imperijev, izmed katerih je bil beneški močnejši in je močno škodoval dubrovniškemu. Ta boj je ustvaril znatno politično napetost, ki je privedla do nekaj močnih političnih in teritorialnih konfliktov. Kot vemo, so se Benečani razglasili za gospodarje Jadranskega morja in prepovedali plovbo vsaki tuji oboroženi ladji, ki ni imela njihovega dovoljenja. Omejevali so tudi trgovsko plovbo drugih držav, če so ocenili, da je to na škodo njihovim trgovskim in vojaškim ciljem. V ta namen so ustanovili vojaško floto, ki je v vojni in miru plula po Jadranskem morju. Dubrovnik jim je z veliko tesnobo priznaval to oblast na morju in trpel, da so beneške ladje zaplule v njihova pristanišča tudi izven samega Dubrovnika (Foretić, 1980a, str. 80). Benečani so zastopali tudi stališče, da vsi jadranski otoki, na nek način, pripadajo njim, oziroma, da se lahko vmešavajo v vse, kar se na njih dogaja. Tako je prišlo do primerov, ko so si hoteli nekatere otoke podrediti, ali pa na njih organizirati vstajo. Lep primer takšnega poizkusa je vstaja na Lastovu, leta 1603. Ta napetost je trajala tudi po letu 1620. Benečani so se spomnili še drugačnih sredstev, da bi škodili Dubrovniku. Tako so razglasili, da Dubrovnik širi kugo in se tako proti njemu tudi obnašali. Čeprav je imel Dubrovnik zelo dobro razvito službo razkuževanja trgovskega blaga, ki je v Dubrovnik prišla iz vzhoda, je beneška oblast z njo ravnala, kot da ni razkužena in tudi ne verjame dubrovniškim zdravstvenim spričevalom. Predpisala je tudi dolgotrajno karanteno za dubrovniške ladje in trgovce. Izvoz v Dubrovnik, pretežno sukna, so izrecno prepovedali. Na ta način so prepovedali, da bi trgovina s proizvodi, proizvedenimi v Benetkah, potekala preko Dubrovnika in mu zadali težak udarec. Velik del dubrovniške trgovine s Turčijo je potekal preko pristanišča Drijeva na ustju Neretve, kjer so Dubrovčani že v srednjem veku pridobili močne ekonomske pozicije, ter jih zadržali tudi v novem veku. Preko tega pristanišča se je izvozila sol v bosanski pašaluk, kajti Dubrovčani so imeli monopol nad trgovino s soljo. Ta trgovina je spodbujala tudi drugo dubrovniško trgovino, kajti Turki, ki so prihajali po sol, s seboj pripeljali tudi vosek, volno, med in kožo, zato je to pristanišče Benečane zelo motilo. Vendar pa so kljub tem problemom Dubrovčani v razmeroma velikem obsegu trgovali z Benetkami, kot najpomembnejšim trgovskim mestom na Jadranu.

Najvažnejše trgovsko pristanišče na vzhodu je bila Aleksandrija. V njo so se stekale ladje in trgovci z vseh strani Sredozemlja. Francoski konzul v tem mestu, je dosegel, da so mu turški sultani priznali, da francoska zastava najbolje ščiti ladje različnih narodnosti. To pravico trgovinske zaščite in francoske zastave, je Francija v resnici uveljavljala. Dubrovniška oblast in trgovci pa so to pravico razumeli le kot izbirno, to pravico so namreč uporabljali le, ko so to želeli (Foretić, 1980a, str. 92). Zato je v Aleksandriji pogosto prihajalo do sporov med francoskim in dubrovniškim konzulom in, do pogostih dubrovniških intervencij pri sultanu. Dubrovniška Republika je namreč samostojna država, ki državno-pravno ni pod turško oblastjo, čeprav Turčijo priznava za dominantno velesilo, ki ji plačuje davek, kot ceno za mir. Dubrovniška oblast se od Turčije distancira, ko pa ji je to v interesu, se trudi ta odnos prikazati, kot bolj pristen in bližji. Da bi dokazala, da nobeden drug konzul ne more zastopati interesov dubrovniških trgovcev nikjer na svetu, pa tudi v Aleksandriji ne, se je zatekla k razlagi, da je nenaravno in nemogoče, da bi bili Dubrovčane, kot

plačnike davka Turkom, zastopal nek tuj konzul, kajti nepotrebno je, da bi jih nekdo ščitil pred Turčijo, če jih ščiti že Turčija sama, tako, da je razumljivo, da jih lahko v odnosih s Turki zastopa le dubrovniški konzul. Vendar pa leta 1566 Francija doseže, da morajo ladje vseh »latinskih« držav, razen Benetk, pluti pod zastavo francoskega kralja. Leta 1581 je bil podpisan sporazum med turškim sultanom in francoskim kraljem Henrikom III, ki je za Dubrovčane pomenil eden redkih porazov njihove diplomacije.

Otok Kreta je bil že od leta 1204 pod beneško oblastjo, bil pa je dragocen predvsem zaradi velikosti otoka, njegovih naravnih bogastev, predvsem pa zaradi njegovega pomembnega položaja. Zaradi tega so tudi Turki imeli veliko željo po Kreti, kar pa je pripeljalo do turško-beneške vojne, ki je trajala vse do 1669. leta. Njene posledice je močno občutil tudi Dubrovnik. Turčija je takoj po začetku vojne prepovedala sleherno trgovino z Benetkami, s čimer je zadala težak udarec Splitu. Ves promet se je iz Splita ponovno preusmeril na Dubrovnik. Trgovina Turkov z Benetkami se ni prekinila, temveč je vsa potekala skozi Dubrovnik, na kar so Benečani gledali z veliko mero zavisti. Dubrovnik pa se je znašel tudi v težavah. Hajduki so namreč preko dubrovniškega ozemlja vdiral na turška ozemlja in tam kradli in pobijali, zaradi česar so jim Turki prigovarjali, da Dubrovčani pri tem ne pokažejo nikakršnega odpora, nakar so tudi Turki pričeli vračati z isto mero. Benečani pa so obtoževali Dubrovnik, da nudi Turkom pomoč v vojaški opremi in jih zato začeli napadati tudi na morju. Oviral so trgovino s soljo in napadali dubrovniške trgovalne ladje, vdiral na ozemlje Dubrovnika.

Turki pa so Dubrovniku prepovedali trgovino z Benetkami, leta 1652 pa so zahtevali, da jim Dubrovnik vrne »presežek« pobrane carine, ki so jo v času vojne zaračunavali za turško blago. Vojna pa je tudi vzpodbudila dejavnost piratov iz Ulcinja. Ti so pluli po Jadranu in ropali beneške ladje, v svojem zanosu pa so ropali tudi dubrovniške in plenili po dubrovniškem ozemlju. Turki iz Herceg Novoga so tudi vdiral na ozemlje Republike in ropali dubrovniške trgovce, nato pa ukradeno blago prodajali naprej v Kotor.

Dejstvo, da so dubrovniške ladje ogrožali pirati je privedlo do tega, da so pričeli graditi ladje, ki se lahko oborožijo. Zaradi tega so jih Benečani pričeli obtoževati, da mislijo s temi ladjami zagospodariti v Jadranu.

Benečani pa so prišli na zamisel, kako bi kljub vojni vzpostavili neposredno trgovino s Turčijo. Pri tem so si pomagali z nenaklonjenostjo bosanskih Turkov do Dubrovnika, ki je bilo izzvano z vpadi hajdukov na turška ozemlja in ropanje karavan trgovcev, ki so potovale v Dubrovnik ali iz njega. S temi vpadi, ki so jih podpirali Benečani, je prišlo pravzaprav do neke vrste kopenske blokade Dubrovnika. Benečani so se zato pričeli dogovarjati z bosanskimi Turki. Promet naj bi potekal preko pristanišča na Neretvi.

Leta 1667 pa je Dubrovnik prizadel veliki potres, ki je prinesel veliko zgodovinsko prelomnico glede samega Dubrovnika, pa tudi glede njegovih odnosov z Benečani in s Turki.

Po končani turško-beneški vojni so Benečani zopet odprli splitsko pristanišče za trgovino s Turčijo, vendar pa se niso zadovoljili le s tem, temveč so do konca hoteli

uničiti dubrovniško trgovino s soljo na Neretvi. Sedaj, v miru, so uspeli za ta načrt pridobiti tudi Turke. Ti niso sicer neposredno prepovedali dubrovniško trgovino, temveč so njihovi podkupljeni uradniki dopuščali Benečanom, da so nad Dubrovčani izvajali vse več nasilja in tako ovirajo trgovino s soljo. Beneške oborožene ladje, so namreč križarile ob izlivu Neretve in plenile dubrovniške ladje, natovorjene s soljo. Dubrovčani so Turkom in Benečanom dokazovali, da je trgovina s soljo na Neretvi, njihova stara pravica, ki jim jo je dodelil sultan še v 16. stoletju, kar pa ni pomagalo. Ko so Dubrovčani uvideli, da ne morejo več trgovati na Neretvi, so odprli trgovino v Stonu, kamor so privabili številne kupce iz sosednjih turških dežel. Na dubrovniško trgovino s soljo, je predvsem vplivalo dejstvo, da so se ljudje v zaledju Dubrovnika navadili na kakovost dubrovniške soli, in so zato težka kupovali manj kvalitetno sol, ki so jim jo nudili Benečani.

V oktobru leta 1676, pa je Kara Mustafa dobil položaj velikega vezirja v Turčiji. Bil je znan po svojem bojnem razpoloženju, vendar pa ni imel posebnih vojaških sposobnosti. Njegova politika, je znana po nasilnem izterjevanju denarja za državno blagajno, kot tudi za svoj žep, in sicer, z zelo dvomljivimi izgovori. V trgovini s Turškim cesarstvom, so na začetku dubrovniški trgovci nastopali sami, in sicer so prinašali tja blago iz Dubrovnika in preko Dubrovnika, iz Turčije pa so blago nosili v Dubrovnik in nato dalje na zahod (Foretić, 1980a, str. 151). V tem početju so sodelovali tudi drugi, tuji trgovci, kasneje pa tudi Turki in njihovi podaniki, tako, da so prinesli blago v skladišče v Drijeva in ga tam prodali, pri čemer dubrovniški blagajni niso plačali carine. V 17. stoletju pa pričenjajo turški trgovci prevažati blago preko Dubrovnika naprej v Italijo, predvsem v Benetke, obratno pa, zopet preko Dubrovnika, v Turčijo. Za prevoz blaga preko Dubrovnika in za izvoz iz njega, so plačali carino, tako domači, dubrovniški trgovci, kot tudi tuji trgovci. Carino so plačevali tudi Turki, pri čemer na začetku ni bilo nikakršnega spora, ker dubrovniško-turški sporazumi tu ne predvidevajo nikakršnih ugodnosti. Ko so Benečani leta 1592 zopet za trgovino odprli splitsko pristanišče, so Dubrovčani, da bi vsaj do neke mere obdržali trgovski promet preko Dubrovnika, to carino turškemu trgovcu znižali za polovico, kar pomeni, da ti sedaj plačujejo manjšo carino celo od domačih, dubrovniških trgovcev. Ko je prišlo do turško-beneške vojne, in je Dubrovnik zopet oživel, so Turki še naprej plačevali znižano carino. Da bi se uspešneje borili s kugo, ki je prihajala z dubrovniškim trgovskim prometom, pa tudi, da bi trgovini z zaledjem omogočili dobro zaklonišče za blago in trgovce, so ustanovili znani dubrovniški skladiščni kompleks. Trgovci, ki bi se ustavili in v njem uskladiščili blago, niso nič plačali, če blaga niso odpošiljali naprej, drugače so plačali najemnino. V 17. stoletju, pa je bilo na Jadranu zelo razvito piratstvo, zato so Dubrovčani, da bi povečali varnost, poleg trgovskih ladij poslali, za spremstvo, še tri bojne ladje. Da bi pokrila stroške spremstva, je od vseh domačih in tujih trgovcev, pobirala posebno dajatev. Ko so Dubrovčani izrabili turško-beneško vojno, da bi spet privabili trgovski promet iz Turčije v Dubrovnik, pri čemer je imela dubrovniška carina velik dohodek, se je pri bosanskih Turkih zaradi tega pojavila zavist ter so zopet pričeli trditi, da jih je Dubrovnik izkoristil, saj naj bi jim neupravičeno zaračunaval carino, za kar so jih tožili pri sultanu. Poleg tega so lagali o višini carine, in trdili, da Dubrovčani pobirajo več, kot so tedaj zares pobirali. To okoliščino je spretno izrabil omenjeni Kara Mustafa, ki je imel sedaj položaj velikega vezirja, in je od Dubrovnika zahteval, da jim povrne preveč zaračunano carino, ki pa je znašala več, kot so Dubrovčani dejansko pobrali v tridesetih letih.

Večkrat smo že pojasnili državni odnos Dubrovnika do Turčije. Dubrovnik namreč, ni bil v nikakršnem vazalskem odnosu do Turčije, davek, ki ga je plačeval, pa je bil le cena miru in čuvanja svobode pred turško velesilo, ki bi jo vsak trenutek lahko ogrozila. Po drugi strani, pa je imela Turčija od Dubrovnika znatne koristi, tako, da je to svobodo tudi spoštovala. Visok davek, številna darila in visoke podkupnine, so neprestano pritekale v Turčijo. Dubrovnik je bil tudi tržišče, skozi katero se je z zahodom odvijala turška trgovina, in sicer, tudi v času turško-zahodnih vojn (Foretić, 1980a, str. 153).

Okoli vračila carine pa se je med Turčijo in Dubrovnikom vnel spor, ki je bil v določenih trenutkih na robu vojaškega spopada. Razmere so bile zelo kritične, zaradi česar so Dubrovčani včasih res mislili, da jih bodo Turki napadli, zaradi česar so iskali finančno pomoč celo pri papežu, vendar brez uspeha. Zaradi prejšnje prevelike potrošnje, je bil namreč tudi papež brez denarja, zaradi česar je uvedel varčevalne ukrepe. Po drugi strani pa se je bal, da bi Dubrovčani s tem denarjem Turkom plačali njihove zahteve, zaradi česar bi se tem apetiti še povečali, na koncu pa bi izgledalo, da papež denar daje posredno pravzaprav Turkom. V tem času je trajala turško-poljska in turško-ruska vojna, v katerih pa je šlo Turkom slabo, zato je bil papež prepričan, da Turki v teh razmerah ne bodo napadli Dubrovnika, zato svetuje Dubrovčanom, naj čakajo, ne popuščajo in ne plačajo (Foretić, 1980a, str. 172). Ne glede na to, da je Turčija zahtevala od Dubrovnika nerealen znesek vračila carine, in da so o tem potekali pogovori, je Dubrovnik želel plačati Turčiji letni davek. To plačilo naj bi bilo tudi diplomatsko sredstvo, ki bi Turkom pokazalo, da je Republika še naprej zvesta sultanu ter natančno in urejeno izpolnjuje svoje obveznosti. Pri tem so Turke obvestili, da vsako leto komaj uspejo plačati ta davek, če pa bo trgovina med njimi in Turki zaradi spora prekinjena, tega davka ne bodo zmogli zbrati več let. Na koncu so oboji popustili in se dogovorili, da Dubrovnik plača nek razumen znesek, pri čemer ga bo plačal v dveh obrokih (Foretić, 1980a, str. 160).

Vojna proti Turčiji se je nadaljevala, v zvezo Avstrije in Poljske, pa so leta 1684 vstopili tudi Benečani. Njihov cilj v tej vojni, je razširitev ozemelj v Dalmaciji. Dubrovnik se je tu znašel v težki situaciji. Od Turčije si ni mogel obetati pomoči, vendar pa mu ona v danih razmerah ni mogla škodovati, vendar Dubrovnik nadaljuje s plačevanjem davka, kot cene miru, da ne bi izzval bes Turkov. Istočasno, pa se je odločil vrniti pod vrhovno oblast ogrskega kralja Leopolda I. Habsburškega, ki je sedaj v vojni s Turčijo, pri čemer vsi pričakujejo njegovo zmago. Sporazum je podpisan 20. avgusta 1684. leta, in je s svojo vsebino politično usmerjen proti dvema dubrovniškima najhujšima sovražnikoma, Benečanom in Turkom. Ta sporazum še ni v veljavi in ima značaj tajnega sporazuma, kajti Turki so še preblizu Dubrovniku, da bi se lahko javno izrazila podložnost Dubrovnika ogrskemu kralju. V sporazumu pa je točka, ki pravi, da se bo po koncu vojne posebej gledalo na status Dubrovnika, njegovo ozemlje, svobodno trgovino in svobodo nasplah.

S Turki Dubrovčani nadaljujejo običajne odnose. Še vedno, čeprav z zamudo, plačujejo sultanu davek, njihovi zastopniki pri sultanu pa morajo še naprej reševati situacije, kjer je prišlo do zapletov. Tako so dubrovniške trgovce pričeli napadati Turki iz dubrovniškega zaledja, zaradi česar ti protestirajo pri sultanu, prav tako pa morajo rešiti problem izdajanja dokumentov, s katerimi bi se Dubrovniku priznala pravica do pobiranja carin od slehernega blaga, ki gre skozi Dubrovnik. Turki iz zaledja, katerim so Dubrovčani med vojno večkrat poslali pomoč v hrani, so postali

neizprosni in pričeli ropati trgovske karavan ter jim zaračunavati posebno pristojbino, za prehod ozemlja (Foretić, 1980a, str. 176). Poleg tega so imeli Dubrovčani problem zaradi nenehnega prehoda hajdukov preko njihovega ozemlja, pri čemer so jih Benečani obtoževali, da hajduke pri prehodu ovirajo, Turki pa, da jim, brez odpora, prehod dopuščajo. Dubrovčani pa so enim in drugim trdili, da nimajo potrebne vojaške moči, da bi lahko hajdukom prehod onemogočili, če pa bi jo imeli, bi najprej zaustavili ropanje hajdukov po dubrovniškem ozemlju.

Ne glede na vse spore, so beneške trgovske ladje, ki so si upale pluti na vzhod in trgovati na področju Turčije, uporabljale dubrovniško zastavo, kar pa ni bilo vseč Francozom. Njihov predstavnik v Turčiji, se je zaradi tega in zaradi odpiranja novih dubrovniških konzulatov, pritožil francoskemu kralju.

Poglejmo v kakšnem položaju se je sedaj znašel Dubrovnik. Zaradi beneške nevarnosti, se je hotel čim tesneje povezati z Leopoldom, ki je bil nedvomno močan zaščitnik. Vendar pa istočasno ni želel prekiniti odnosov s Turki, ki so še vedno v rokah držali celotno dubrovniško zaledje. Sedaj je hotel, da Benečani izvejo za sporazum iz leta 1684, pri čemer pa se je zavedal, da bodo zanj izvedeli tudi Turki. Ravno tako se je dubrovniška oblast zavedala, da bo tudi Leopold izvedel, da Dubrovnik Turkom še naprej plačuje davek. V takšnem položaju je moral Dubrovnik Turkom malo drugače prikazati stvarni odnos do Leopolda, pred Leopoldom pa najti prepričljivo opravičilo za plačevanje davka Turkom (Foretić, 1980a, str. 177).

Benetke pa nadaljujejo s staro politiko in prepričujejo Dubrovnik, naj, predvsem pri napadih na Herceg Novi, preide odkrito na krščansko stran in pri obleganju pomaga, vendar pa se Dubrovčanov ni dalo prepričati. Ti so prav tako nadaljevali s svojo staro politiko, in sicer čuvanjem svoje politične svobode in predvsem svobodne trgovine, kot temelj svojega obstoja. Pri tem so naredili vse, da so preprečili začasno beneško zasedbo Trebinja in Popova, mest v dubrovniškem zaledju, kar bi jim zaprlo trgovske poti proti širšemu balkanskemu zaledju. Še pred padcem Herceg Novega, je dubrovniška diplomacija delala na tem, da Leopold razglasi svojo pravico na Bosno in Hercegovino in tako okupira dubrovniško zaledje, ter tako prepreči beneško okupacijo teh področij. Pri tem je šlo v bistvu za boj za obstanek Dubrovnika in njegov trgovski obstoj. Cesarska vojska je bila še daleč od Hercegovine, medtem pa se vojskuje proti Leopoldu tudi francoski kralj, s čimer je zmanjšana hitrost napredovanja cesarske vojske. Zato so Dubrovčani še naprej vztrajali, naj Leopold razglasi svojo pravico nad Bosno in Hercegovino, kar je Dubrovniku tudi uspelo. Leopold je izdal dokument v katerem pod svojo zaščito vzame hercegovska plemena, Benečanom pa izda svoj veto proti njenim osvajanjem krajev v Hercegovini. To je bila velika zmaga dubrovniške diplomacije.

Po 1689. letu, se je odnos Dubrovnika in Benetk posebno zaostрил. Benečani so nasproti Dubrovčanom nastopali odkrito sovražno. Četudi so Dubrovčani dajali žito sosednjim Turkom, so ga prav tako, v določeni količini, potrebovali za sebe. leta 1690, pa so Benečani pričeli z bojnimi ladjami ovirati dovoz hrane v Dubrovnik. Obenem pa so zapovedali hajdukom, ki so v prejšnjih letih dodobra izropali dubrovniško ozemlje, naj preprečijo prevoz žita iz Dubrovnika v Turčijo. Prav tako so beneške ladje napadale tudi ladje, natovorjene s soljo. Ustavljali so celo male barke dubrovniških meščanov, ki so si hrano iz mesta vozili domov.

Benečani so torej razvijali do Dubrovnika politiko ekonomskega imperializma, njihov cilj pa je bil, neposredno in posredno škoditi Dubrovniku. Beneška blokada Dubrovnika je bila popolna. Benečani so ovirali prevoz hrane v Dubrovnik, tako po kopnem, kot tudi po morju, zaradi česar je v Republiki prišlo do pomanjkanja hrane, saj je bila velika sreča, če se je kakšna od ladij prebila skozi beneško blokado. Beneške ladje so gospodarile pred dubrovniškim zalivom in s tem preprečile Dubrovčanom tudi ribolov. Ta blokada se je nadaljevala vse do leta 1698, ko so se pričeli mirovni pogovori (Foretić, 1980a, str. 180). Ko so Dubrovčani izvedeli za mirovne pogovore, so preko svojega poslanca v Carigradu zahtevali, da Dubrovnik zadrži svoje teritorialne vezi s Turčijo, kar pomeni, da Benečani nikakor ne smejo dobiti v roke ozemlje v dubrovniškem zaledju. Dubrovniška diplomacija je pri tem vprašanju naletela na razumevanje turške oblasti, saj so se tu pokrivali turški in dubrovniški interesi. Tudi za Turčijo je bilo življenjskega pomena, da zadrži vezi z Dubrovnikom, kot pomembnim trgovskim imperijem na Jadranu, medtem pa so Dubrovčani tudi obljubili še naprej plačevati davek, ki pa se ga največ zbere v trgovini Turčije in Dubrovnika.

S Karlovško mirovno pogodbo, sklenjeno v Sremskih Karlovcih, je znatno zmanjšano Turško ozemlje v Evropi, s tem pa je zmanjšana tudi moč turškega cesarstva, vendar pa je Turčija še vedno ostala velika in močna velesila. Za Dubrovnik je bilo pomembno le to, da je v Bosni in Hercegovini, pa tudi na velikem delu Balkanskega polotoka, ostala še naprej turška oblast.

Dubrovčani so se znašli še pred pomembnejšimi problemi. V prvi vrsti je bil tu problem davka. Po končani vojni, bi morali ponovno plačevati letni davek Turkom, in sicer v nekdanji količini, vendar pa so bili tako izčrpani z beneško blokado, da tega res niso bili v stanju plačevati. Zaradi tega, so vztrajali, da se plačevanje odloži, letni znesek davka pa zmanjša, na ta korak pa jih je opogumila tudi ugodna politična situacija (Foretić, 1980a, str. 197). Turki so namreč, po pretrpljenem porazu in krepitvi moči habsburške monarhije, ki je bila še naprej pripravljena braniti in zastopati interese Dubrovnika, postali mnogo bolj popustljivi, zato so lahko Dubrovčani veliko mirneje iznašali svoje zahteve in zavračali turške.

Dubrovniški trgovci so neposredno plačevali carino le v Carigradu, Drinopolju in Brusi, drugod pa so bili carine oproščeni, ker je dubrovniška vlada v ta namen plačevala letni davek. Dubrovniška vlada je vztrajala pri zahtevi, da se ta letni pavšal zmanjša na tretjino, kar je opravičevala z dejstvom, da je sedaj v Turčiji ostalo le še malo dubrovniških trgovcev, ter zato ni pravično, da znesek ostane enak kot prej, ko je bilo trgovcev na stotine. Vse, kar so dosegli pa je bilo, da se davek plačuje le vsako tretje leto.

S časom je dubrovniška trgovina z balkanskim zaledjem padla na minimum, v malo večjem obsegu se je odvijala le z Bosno in Hercegovino. V 18. stoletju, pa dubrovniški trgovci niso več potovali v Bosno in Hercegovino, temveč so tamkajšnji trgovci prihajali v Dubrovnik. Za to sta obstajala dva vzroka, in sicer vse bolj dinamični bosanski trgovci, pa tudi nestrpnost lokalnih turških oblasti do dubrovniških trgovcev. Bosanski trgovci pa niso hoteli biti omejeni le na Dubrovnik, temveč so od turške oblasti zahtevali, da jim dovoli trgovati tudi v ostalih dalmatinskih mestih. Turška oblast pa je, pod raznimi pritiski, zelo pogosto

menjavala odločitve. Ta boj za pristanišča je trajal tudi v drugi polovici 18. stoletja (Foretić, 1980a, str. 198).

Če na splošno pogledamo turško-dubrovniške odnose, lahko rečemo, da je Dubrovnik, kljub plačevanju letnega pavšalnega davka, kot cene miru in priznanja Turčije za dominantno velesilo, kljub vsem obveznostim do nje, še vedno suverena in neodvisna država. Turki so jih želeli občasno spremeniti v svoje podanike, čeprav je res, da so se včasih tudi sami Dubrovčani tako imenovali, seveda le zaradi političnih razlogov ali iskanja turške pomoči. Moramo povedati, da je, v dobi turške dominacije, dubrovniška diplomacija spretno krmarila in uspela obdržati samostojnost Republike, njeno svobodno trgovino, njeno nevtralnost in se istočasno upreti poskusom Benetk za prisvojitvev dubrovniškega ozemlja in blokade njegove kopenske in pomorske trgovine.

6.4. Ekonomski odnosi Dubrovnika z bizantinskim in saracenskim vzhodom, Južno Italijo in Španijo ter prodor na Atlantski ocean

Dubrovnik je čutil potrebo pomorsko-trgovskega širjenja tudi na vzhod, vendar je obstajala papeževa prepoved katoliškim državam, za trgovanje s saracenskimi državami, tako tudi s Sirijo, kamor so Dubrovčani želeli razširiti svojo trgovino (Foretić, 1980, str. 265). Zaradi tega so posredovali pri kralju Ludviku in tako dobili dovoljenje papeža, da lahko, v države pod oblastjo egiptovskega sultana, enkrat letno odplujeta dve dubrovniški ladji, natovorjeni z blagom, ki ni prepovedano (orožje itd..)

V 15. stoletju, se je preko Aleksandrije razvila živahna trgovina z Egiptom, zato se je tam razvila tudi dubrovniška kolonija. Leta 1510. nastanejo kontakti med dubrovniško oblastjo in egiptovskim sultanom. Ta je poslal dubrovniški vladi ukaz, s katerim dovoljuje prihod dubrovniških trgovcev v Aleksandrijo in njihovo naseljevanje tam. Dubrovniški trgovci tako pridobijo popolno svobodo trgovanja v Aleksandriji in tudi zagotovljeno prebivališče, ali pa le prenočišče.

Leta 1511. so krščanski pirati z otoka Rodosa v egiptovsko-sirskem pristanišču Gazi oropali veliko ladij, zato je dal sultan zapreti vse krščanske trgovce v Aleksandriji in Kairu, med ostalimi tudi Dubrovniške. Dubrovniška vlada se je dolgo časa trudila za zgladitev tega spora in na koncu vendarle morala zaprositi za turško posredništvo. Sultan je dubrovniške trgovce izpustil in jim izdal neko pooblastilo. Leta 1515 izda sultan dubrovniški vladi ukaz, v katerem odobrava, da imajo Dubrovčani v Aleksandriji svojega konzula, istočasno pa jih osvobaja vseh obveznosti do katalonskega konzula, ki jih je poprej zastopal. Med drugim jamči dubrovniškim trgovcem svobodo in varnost, ter odreja, da se jim v Aleksandriji dodeli prostor, ki bo središče njihove kolonije. Dubrovčani imajo enake ugodnosti, kot Benečani, tako lahko tudi oni brez plačila davčnih pristojbin potujejo v Kairo in tam trgujejo.

Omenjeni dokumenti imajo velik pomen za Dubrovnik in njegovo trgovino, vendar pa so dubrovniški trgovci tudi kasneje imeli probleme z domačini ter s katalonskim konzulom, ki se je še naprej obnašal, kot da ima neko oblast nad dubrovniškimi trgovci. V takšnih razmerah so Dubrovčani iskali pomoč pri egiptovskem sultanu in

njegovih uslužbencih, pri čemer so se opirali na ugodnosti, ki so jim dodeljene (Foretić, 1980, str. 269).

Takoj zatem, ko je egiptovski sultan izdal Dubrovčanom omenjene dokumente, pa je Egipt prenehal obstajati, kot samostojna država, saj ga je leta 1517 zasedel turški sultan.

V srednjem veku je bilo običajno tudi kopenski del Južne Italije imenovati Sicilija, tako da se je Neapeljsko Kraljestvo imenovalo, tudi Kraljestvo dveh Sicilij. Neapeljski trgovci so bili v Dubrovniku že od 13. stoletja naprej, kot tudi Dubrovčani na Siciliji, osvobojeni plačevanja carin in luških pristojbin. Kasneje so Dubrovčani v Messini plačevali uvozno in izvozno carino za blago, ki so ga uvažali ali izvažali v Messino. Leta 1383, pa jim kraljevski tajnik izda odredbo, po kateri imajo enake pravice, kot prebivalci Messine, in so osvobojeni plačevanja uvoznih in izvoznih carin. Podobno odredbo izdajo tudi Dubrovčani.

Pomembno je pooblastilo neapeljske kraljice Ivane II., ki govori o dubrovniških konzulatih. V odredbi je dopuščeno, da Dubrovčani lahko imenujejo enega ali več konzulov v posameznih mestih in krajih, pri čemer pa ni pomembno ali so konzuli iz vrst meščanov Dubrovnika, ali pa iz vrst neapeljskih meščanov.

V Kraljestvu Aragonije je bila najpomembnejša primorska pokrajina Katalonija. Že v 40. letih 14. stoletja se v Dubrovniku omenjajo katalonski trgovci in katalonske ladje v dubrovniškem pristanišču. V neposredni stik z aragonskimi kralji so Dubrovčani prišli, ko je Sicilija leta 1409 politično neposredno priključena Aragoniji. Katalonci so imeli že leta 1442 svojega konzula v Dubrovniku. Veliko pa je bilo tudi katalonskih in siciljskih piratov, ki so napadali dubrovniške ladje. Zaradi teh nevšečnosti so Dubrovčani intervenirali tako pri aragonskem kralju, kot tudi pri ogrskem kralju. Aragonski kralj leta 1428 izda odredbo, s katero ščiti dubrovniške trgovce, njihove ladje in trgovsko blago, ter nalaga vsem svojim podanikom, naj jih pustijo pri miru, z njimi postopajo prijateljsko in napade nanje ovirajo. Na koncu pa je tudi določilo, po katerem morajo Dubrovčani, tako kot ostali, plačevati vse davščine in pristojbine. Ne ve se natančno, kdaj so dubrovniški trgovci pričeli odhajati na Pirenejski polotok, vemo pa, da so v Katalonijo prihajali že leta 1430, leta 1446 pa že v Barcelono. Pomorsko-trgovske zveze Dubrovnika in Aragonije, posebno pa Sicilije, se nadaljujejo. Leta 1490, je prišlo do združenja Kastilje in Aragonije v eno državo, Španijo. Takratni španski kralj Ferdinand I., je istega leta izdal odredbo, s katero priznava Dubrovčanom polno svobodo trgovanja po vsem svojem ozemlju, posebno pa navaja Sicilijo, kjer so se dubrovniške ladje že udomačile (Foretić, 1980, str. 256). V tej odredbi pa obstaja tudi prepoved, in sicer je prepovedan izvoz orožja, železa in živeža v saracenske dežele. Ravno tako je prepovedano s svojimi ladjami prevažati »nevernike« in njihovo blago.

Neapeljsko-beneška napetost je, med leti 1482-1484, pripeljala do vojne med tema dvema državama, vendar so njuni odnosi tudi po koncu vojne ostali hladni. V takšni situaciji kralj Ferdinand izda odredbo, s kateri Dubrovčanom priznava vse ugodnosti, ki so jih uživali Benečani, leta 1485, pa jih osvobaja plačila vseh luških pristojbin v vseh pristaniščih svoje države. Dubrovniško-španski gospodarski in politični odnosi so postali intenzivni, vsi medsebojni spori pa so se reševali mirno in po prijateljski poti.

V času kratkotrajne francoske okupacije Neapeljskega Kraljestva, so Dubrovčani vzpostavili kontakt s tamkajšnjimi francoskimi oblastmi. Dubrovniški konzulat v Marseilleu se omenja že 1499. leta. Dubrovniške ladje so pričele pluti v Španijo in Francijo v 15. stoletju. Pri tem so jih občasno ovirali katalonski, južno-italijanski in sicilski pirati. Dubrovnik še naprej dobavlja žito iz Apulije in Sicilije. Izvoz srebra, ki je preko Dubrovnika potoval v Italije, je šel tudi dalje v južno Italijo in Sicilijo. Vzajemno se je trgovalo tudi z ostalimi proizvodi. Tako je Dubrovnik iz Apulije uvažal tudi sol za potrebe svoje razvejane trgovine s soljo.

Prva omemba dubrovniških trgovskih zvez z Anglijo, je iz leta 1443, ko sta bila tam dva dubrovniška trgovca, čeprav nihče ne ve, kako sta tja prišla. Drugače pa se ve za kopenske poti, po katerih je iz Evrope v Anglijo večina trgovskega blaga, katerih so se posluževali tudi Dubrovčani. V začetku 16. stoletja, so dubrovniške ladje že zahajale v Atlantski ocean, tako da jih lahko najdemo v Lizboni, Southamptonu in Londonu. V Londonu se je kmalu zatem ustalila dubrovniška kolonija, ki jo tvorijo predstavniki plemstva. Dubrovniški trgovci izvažajo iz Anglije v Dubrovnik in Turčijo tkanine, dovažajo pa vino s Krete. Angleški trgovci pričenjajo prihajati v Dubrovnik redkeje v 15. stoletju, v večji meri pa v 16. stoletju, ko so v Dubrovnik pričele prihajati tudi angleške ladje.

6.5 Ekonomske zveze Dubrovnika z Anglijo, ZDA in ostalimi prekomorskimi državami

Pomorske zveze Dubrovnika in Anglije so zamrle v 17. stoletju, čemur je bil kriv tudi potres, ki je prizadejal veliko škodo dubrovniškemu gospodarstvu in pomorstvu. Obnova plovbe dubrovniških ladij v Anglijo nastopi šele v 18. stoletju, natančneje leta 1759, ko je dubrovniški kapetan Maras na svoji ladji odplul v Anglijo, s seboj pa je nosil dva dopisa za angleške oblasti. V teh dopisih dubrovniške oblasti izražajo željo po obnovi trgovine med tema dvema državama, in pa zaščito Anglije za svoje trgovske ladje, ki plujejo po Atlantiku. Ta trgovina se je pričela res dobro razvijati, zato so bile dubrovniške ladje vse pogostejše gostje v angleških pristaniščih (Foretić, 1980, str. 297).

Leta 1774, so se proti Angliji vstale njene severnoameriške kolonije, in sicer je prišlo do spora zaradi gospodarskega izkoriščanja. Prišlo je do vojne, ki je trajala do leta 1783, že leta 1776, pa so kolonije razglasile samostojnost in svojo državo, Združene države Amerike. Francija, Španija, Avstrija in Neapelj pokažejo željo za trgovanjem z novo državo. Združene države pa po drugi strani kažejo voljo, za trgovanjem z vsemi državami in na svojem območju razglasijo svobodo plovbe za vse države. Zato je ta država postala zanimiva tudi za Dubrovnik. Leta 1783, se je čakalo na podpis mirovne pogodbe med ZDA in Anglijo v Versaillesu. Tedaj so že skoraj vse države priznale ZDA, pa tudi že Anglija z dejstvom, da je z njimi pregovarjala. Tedaj je dubrovniški zastopnik obiskal ameriške zastopnike v Evropi in jim predlagal začetek medsebojne trgovine, s čimer je Dubrovniška Republika pravzaprav priznala ZDA in z njimi navezala stike. Ameriški zastopniki so dubrovniškemu zastopniku izjavili, da so ameriška pristanišča odprta za vse države in tako v njih lahko zaplujejo tudi dubrovniške ladje.

Skoraj istočasno se pojavljajo želje, da bi dubrovniške ladje plule tudi v Latinsko Ameriko, torej v srednji in južni del celine. V 18. stoletju je oživelo dubrovniško

pomorstvo, pa so tako oživele tudi pomorske in trgovske zveze Dubrovnika s Španijo. Dubrovniške ladje v vse večjem številu plujejo v španska pristanišča, dubrovniška konzularna predstavništva pa so vse številnejša. Takšno stanje bo obstajalo vse do začetka 19. stoletja, zato je Dubrovnik že leta 1781 pomisli na obnovo starih pooblastil, kot tudi na razširitev plovbe na Latinsko Ameriko (Foretić, 1980, str. 303).

Dubrovniške ladje so pričele pluti v mesta Združenih držav Amerike, možno je, da se je to dogajalo tudi poprej, povsem preverjeno pa je, da je leta 1793 ena ladja plula v Philadelphio. Takoj zatem sledi potovanja v Baltimore, New York, San Domingo, Havana in Martinique. Prišlo je tudi do potovanj v Brazilijo.

Za obnovljeno dubrovniško pomorstvo je bilo najpomembnejše območje plovbe Sredozemlje, vendar pa so ladje vse večkrat zaplule tudi ob atlantski obali Španije in Portugalske, pa tudi severneje. Mnogo pomorščakov je v Ameriki zbolelo za rumeno vročico in tam tudi umrlo. Prekooceanska plovba se je odvijala vse od leta 1782 do 1805, prenehala pa se je s francosko okupacijo Dubrovnika 1806. leta in propadom Dubrovniške Republike.

6.6. Odnosi Dubrovnika in Francije ter propad Dubrovniške Republike

Med leti 1741-1748, je trajala vojna za avstrijsko nasledstvo. Izmed večjih sil so bile proti Avstriji Prusija, Bavarska, Francija, Španija in Neapelj, na strani Avstrije pa Anglija in Nizozemska. Na nasprotnih straneh sta se torej zopet našli Francija in Anglija. Ta njun spor pa je bil opazen tudi v Sredozemlju, kjer francosko ladjevje nenehno ogroža angleško trgovino. Dubrovnik je bil zopet nevtralen, kar mu je zelo koristilo, saj so se trgovci v nastalih razmerah najraje posluževali dubrovniških ladij, tako, da se je dubrovniška mornarica v sedem let trajajoči vojni znatno okrepila.

Glede na vse slabše politične in denarne razmere v času Ludvika XV., je francoska politika nadaljevala s svojim kolonialnim in trgovskim razmahom z željo, da se njena trgovina in pomorstvo uveljavita v celotnem Sredozemlju. Pri tem ji je v oči padel nagel razvoj dubrovniškega pomorstva, vse večje število ladij in vse večja mreža dubrovniških pomorskih poti. Vse to so občutili kot konkurenco, ki je ne gre podcenjevati.

Dubrovniška zastava je medtem uživala vse večji ugled, ki ga je povečevala zaščita Turčije. Zahvaljujoč tej zaščiti, so bili dubrovniški pomorščaki varni tudi ob obalah severne Afrike. Benečani niso uživali takšne zaščite, zato so se vse bolj posluževali dubrovniške zastave. Zaradi tega, se je francoska vlada odločila, da v Dubrovnik za svojega konzula postavi Francoza, ki je dobil obsežno in večstransko nalogo. Moral je podrobno opazovati ekonomski razvoj Dubrovnika in o tem obveščati francosko vlado, od njega so pričakovali predloge, za zaustavitev rasti ugleda dubrovniške zastave. V želji za vse večjim gospodarskim razvojem, je francoska vlada želela tudi preko dubrovniškega tržišča razvijati trgovino svojih prebivalcev. Upala je tudi, da bodo v Dubrovnik v vse večjem številu prihajale francoske ladje, ter da se bo tam organizirala močna francoska kolonija, ki bo konkurirala naglemu razvoju Republike (Foretić, 1980a, str. 269). Na temelju pridobljenih informacij je vedela, da Dubrovčani neradi gledajo v Dubrovniku tujce, predvsem pa Francoze, katerih cilje so jasno slutili. Zardi tega se je odločila, da v Dubrovniku odpre stalni francoski konzulat, s francoskim konzulom.

Turška zaščita Dubrovnika, ki je v znatni meri pripomogla k razmahu dubrovniškega pomorstva na turških ozemljih, je bila Francozom tudi trn v peti. Po eni strani so bili včasih prisiljeni priznati okretnost Republike, po drugi strani pa so jo želeli popolnoma ponižati, pri čemer so poudarjali odvisnost Dubrovnika od Turkov.

Francoski konzul v Dubrovniku že leta 1773 predlaga ukrepe, ki bi jih bilo potrebno izvesti, da bi se zmanjšala dubrovniška plovba, ki je povsod v prednosti, saj so dubrovniški mornarji spretnejši in bolj izurjeni, kot pa mornarji ostalih držav. Glede na to, da dubrovniško varnost omogočajo sultanova dovoljenja in ukazi, s katerimi so dubrovniške ladje opremljene, bi bilo potrebno pri sultanu intervenirati za zmanjšanje števila teh dovoljenj. Dubrovniški vladi je uspelo, da mimo francoskega konzula, izsili pregovore med državama v Parizu, stališče vlade namreč je, da je potrebno med državama podpisati nov sporazum. Zelo hitro se je sprejel nov sporazum, ki sta ga podpisali dubrovniška oblast in Ludvik XVI. Sporazum temelji na osnovi enakopravnosti, Dubrovčani pa so v marsičem popustili, kar jim je bilo tudi v interesu, saj so dubrovniške ladje v veliko večji meri plule v Francijo, kot pa francoske ladje v Dubrovnik (Foretić, 1980a, str. 271).

Razmere pa so se v letu 1805 spremenile. Francoska vojska je, pod Napoleonom, brez večjih težav zasedla, čeprav počasneje, kot se je pričakovalo, severno in srednjo Dalmacijo, medtem ko so Rusi in Črnogorci zavzeli celotno Boko Kotorsko. Dubrovniška Republika se je sedaj znašla v primežu, njena vlada pa je takoj občutila francosko in tudi rusko nevarnost, katerih se poprej ni nadejala. Po Jadranskem morju so križarile angleške in ruske ladje, pri čemer so bile francoske ladje preslabe, da bi se jim zoperstavile, zato so se Francozi odločili, da do Boke Kotorske pridejo po kopnem, pri čemer bodo prečkali ozemlje Dubrovniške Republike.

Dubrovnik ob vsem tem še ne predvidi možnosti aneksije, ki bi jo lahko izvršila, bodisi Francija bodisi Rusija, boji pa se okupacije. Francija je zavzela stališče, da nikakor ne bo dopustila rusko okupacijo dubrovniškega ozemlja in ga bo raje okupirala sama. Rusija meni, da bi Dubrovnik moral ostati nevtralen, pri čemer ne bi smel dopustiti prehod francoske vojske preko njegovega ozemlja. Pri tem je pretila, da bo raje sama zavzela to ozemlje, kot pa dovolila, da preko njega preide francoska vojska. Dubrovniška diplomacija ima polne roke dela. Natančno opazuje nastale razmere in skuša Francoze odvrniti od namere, da vkorakajo na dubrovniško ozemlje, ker bo to izgovor Rusom, da tudi oni vkorakajo. Ruse pa seveda prepričujejo v obratni smeri (Foretić, 1980a, str. 442).

25. maja 1806 se pred Dubrovnikom pojavi francoski general Lauriston s svojo vojsko in naznani dubrovniški vladi, da je dobil zapoved cesarja Napoleona, da zavzame Dubrovnik in celotno ozemlje Republike, pri čemer bo Republika živela še naprej. Vlada mu je takoj predala ključe od trdnjav in pričela se je francoska okupacija Dubrovnika. Leta 1808. je Napoleon uradno razpustil oblast v Dubrovniku, ter tako ukinil Republiko.

Leta 1813 so Dubrovčani, ki so bili ohrabreni z obljubami zaveznikov, vstali proti Francozom in hoteli ponovno osvoboditi svoj teritorij. Na poti k osvoboditvi pa so naleteli le na novega gospodarja, tokrat na Avstrijo, ki je okupirala Dubrovnik in njegovo ozemlje (1814. leta) in na kongresu na Dunaju (1815. leta) tudi uradno izbrisala Dubrovniško Republiko z zemljevida sveta.

7. SKLEP

Politična zgodovina Dubrovnika, kot samostojne države, je razdeljena na dve obdobji, in sicer obdobje od osvoboditve izpod Beneške oblasti, ko je Dubrovnik sprejel hrvaško-ogrsko zaščito in postal samostojna država, do ukinitve Republike s strani Francozov, drugo, zelo kratko obdobje pa je obdobje francoske in avstrijske okupacije dubrovniškega ozemlja, od ukinitve Republike, do njenega brisanja z zemljevida sveta na Dunajskem kongresu leta 1815. Po drugi strani pa je ekonomska zgodovina Dubrovnika razdeljena na obdobje pred velikim potresom, ki je 1667. leta dodobra uničil dubrovniške ekonomske temelje in napredek v pomorski trgovini, in na obdobje obnavljanja in postavljanja novih temeljev za vnovičen razvoj trgovine po velikem potresu.

V 2. in 3. poglavju smo pokazali, da je bil Dubrovnik v vsem tem času tako v notranjem, kot tudi v zunanjem smislu, samostojna država. Imel je lastno upravo, zakonodajo, sodstvo, vojsko, mornarico in finance z lastnim denarjem in merami. Odločbe njegovih organov so bile dokončne in ni bilo potrebne nikakršne naknadne odobritve s strani, kakšne druge države. Tudi kar se tiče zunanje samostojnosti, je Dubrovnik imel vse attribute samostojne države, med njimi smo poudarili predvsem svobodo pregovarjanja z drugimi državami in pravico imenovanja lastnih konzularnih in diplomatskih predstavnikov v tujini, svoj grb, zastavo in pečat.

Ugotovili smo, da je dubrovniška oblast bila prisiljena, ne glede na mednarodno priznana samostojnost, tako kot oblast vsake majhne države, vedno se prilagajati mednarodnim političnim in ekonomskim razmeram, pri tem prositi mnoge države za zaščito in formalno priznavajoč razne gospodarje, obenem pa se z vsemi sredstvi boriti za ohranitev samostojnosti, svobode in nevtralnosti svoje države. To je dubrovniško oblast prisililo v obvezno plačevanje prispevka ogrsko-hrvaškim kraljem (od 1358. leta), v plačevanje letnega pavšalnega davka v Carigradu (od 1458. leta), v plačevanje Benetkam posebne pristojbine za prosto plovbo po Jadranu, pošiljanje daril v obliki lovskih ptic neapeljskemu vladarju (od 1503. leta) in neprekinjeno prisotnost njegovega »guvernerja orožja« v Dubrovniku (od 1678. leta), v opremljanje dubrovniških ladij s sultanovimi dovoljenji za plovbo (od začetka 18. stoletja) in podobne politične poteze, s katerimi so Dubrovčani uspeli ohraniti svojo samostojnost in nevtralnost. Pokazali smo, da je Dubrovnik s svojo spretno politiko med Vzhodom in Zahodom, kot tampon zona med Turškim cesarstvom in zahodnoevropskimi državami, kot potreba enih in drugih, uspel 450 let ohraniti svojo samostojnost, priznana s strani evropskih držav.

V 4. in 5. poglavju smo skozi zgodovinski pregled razvoja dubrovniškega gospodarstva ugotovili, da se je priznana samostojnost pozitivno odrazila na dubrovniško ekonomsko stanje in gospodarski razvoj, ter vzpon njegovega pomorstva in trgovine, ki je, pod zastavo neodvisne in nevtralne države, razvil razvejano trgovsko mrežo po številnih pristaniških in trgovskih mestih Sredozemlja in Atlantika. Dubrovniška Republika si je, od vsega začetka, tudi prizadevala ostati nevtralna v raznih vojaških spopadih v Sredozemlju in v Evropi nasploh, kar je bilo zanj življenjskega pomena, saj so zaradi tega ostale države njegovo nevtralnost spoštovale, večkrat pa je vojno med državami izkoristil za trgovanje med temi državami in s tem za močno povečan obseg trgovine. Dokler so se v Sredozemlju odvijale mnoge vojne, ki so v veliki meri škodovalle pomorski trgovini in jo zmanjšale na minimum, so bile dubrovniške ladje dobrodošle v večini sredozemskih pristanišč, tuji trgovci pa so jim z velikim zaupanjem dajali blago za prevoz.

Dubrovčani so se v organizaciji pomorstva in konzularne službe, zgledovali po Nizozemcih, ki so se tudi ukvarjali pretežno s pomorstvom, s tem, da so nizozemski model prilagodili svojim razmeram. V 3. poglavju smo pokazali, da so ustvarili čvrsto organizacijsko strukturo pomorsko-konzularne službe, kar se je odrazilo pozitivno na stanje dubrovniške sredozemske trgovine. Potrebno pa je poudariti, da je Dubrovnik, zaradi ohranitve svoje samostojnosti in pomorsko-trgovske dejavnosti, ohranjal bolj ali manj pristne zveze s Španijo, Neapeljskim Kraljestvom, Genovo, papeževo državo, Avstrijo, Francijo ter Turčijo.

V vsakem primeru je potrebno poudariti, da je Dubrovnik živel svobodno, v okviru svoje male, a svobodne države, medtem, ko so ostala primorska mesta na Jadranu, ječala pod beneško oblastjo in se bolj ali manj uspešno borila za svojo samostojnost. V trenutkih, ko je cel Balkan obtičal pod turškim jarmom, je Dubrovnik uspešno gojil stike s Turčijo in zahodnoevropskimi državami obenem. Pri posebnostih odnosov Dubrovnika z različnimi državami smo pokazali, da Dubrovnik nikoli ni bil odvisen le od ene močne države. Dubrovniška diplomacija je uspevala, poleg priznanja Ogrske in Turčije za svoji zaščitnici, izogniti se popolni odvisnosti in imeti pod svojo kontrolo vpliv velikih držav, v čemer leži njena državnost, neodvisnost in samostojnost. S tem je v najtežjih trenutkih pokazal polno iznajdljivost, dobro poznavanje svetovnih razmer, pravilno oceno odnosa sil v svetu, ter zelo dobro informiranost lastne diplomacije.

V času okupacije je Dubrovnik še vedno kazal veliko življenjsko moč, vendar je francoski imperializem, pod vodstvom Napoleona, bil le premočan. Pod njim so padle tudi močnejše in večje države, tudi evropske velesile, razen Anglije. Ugotovili smo, da se Dubrovnik v teh razmerah ni mogel obdržati, da pa ni padel zaradi svoje notranje nestabilnosti, temveč pod udarcem močnega Napoleona.

8. LITERATURA:

1. Foretić Vinko: Povijest Dubrovnika do 1808. Knjiga prva : Od osnutka do 1526., Zagreb : Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1980. 359 str.
2. Foretić Vinko: Povijest Dubrovnika do 1808. Knjiga druga : Od 1526. do 1808., Zagreb : Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1980. 509 str.
3. Lučić Josip: Dubrovačke teme. Zagreb : Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1991. 582 str.
4. Mitić Ilija: Dubrovačka država u međunarodnoj zajednici. Zagreb : Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1988. 299 str.
5. Novak P. Slobodan: Kad su đavli voljeli hrvatski. Zagreb : Sveučilišna naklada Liber, 1988. 177 str.

9. VIRI:

1. Dubrovnik-razvitak grada. [URL : <http://www.ini.hr/dubrovnik/razvitak/grad.htm>. Datum dostopa : 31.05.2003]
2. Dubrovnik-kraj republike. [URL : <http://www.ini.hr/dubrovnik/kraj/republike.htm>. Datum dostopa : 31.05.2003]
3. Enciklopedija Jugoslavije. Zagreb : Jugoslavenski Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1987. 772 str.
4. Enciklopedija Jugoslavije. Zagreb : Leksikografski zavod FNRJ, 1958. 686 str.
5. Enciklopedija Leksikografskog zavoda. Zagreb : Jugoslavenski Leksikografski zavod, 1967. 704 str.
6. Hlebec-Peitz Darja, Sabo Alexander : Croatia, Adriatic coast-Dubrovnik, Explore the World, Nelles. Str. 68-80.
7. Jokić Gojko, Vrtunić Gojko : Jugoslavija-turistični vodnik. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1980. Str. 87-95.
9. Povijest Dubrovnika. [URL : <http://www.ini.hr/dubrovnik/povijest.htm>. Datum dostopa : 31.05.2003]

10. SLOVAR MANJ ZNANIH IZRAZOV:

Konavli – območje vzhodno od Dubrovnika

Pelješac – polotok kakih 50 km zahodno od Dubrovnika

Minca – bakreni dubrovniški denar

sv. Vlaho – svetnik, zaščitnik mesta Dubrovnik

ferman – posebno sultanovo pisno povelje oz. dovoljenje

Drač – pristanišče in mesto v današnji Albaniji

Drijeva – pristanišče na Neretvi, današnja Gabela

Ston – mesto na polotoku Pelješcu, nekdanje dubrovniške soline

Vlahi – prebivalci v neposrednem zaledju Dubrovnika, področja današnje dalmatinske zagore

bosanski pašaluk – področje avtonomne turške oblasti v Bosni

saracenski vzhod – področje današnjega arabskega polotoka

Ulcinj, Herceg Novi, Kotor – mesta in pristanišča v današnji Črni gori

